

Treball de Fi de Grau

Títol

Anàlisi de la representació religiosa a la sèrie “La Mesías” (2023)

Autoria

Laia Montilla Rodríguez

Professorat tutor

Luisa del Carmen Martínez García

Grau

Comunicació Audiovisual	
Periodisme	X
Publicitat i Relacions Públiques	
Comunicació Interactiva	
Comunicació de les Organitzacions	

Tipus de TFG

Projecte	
Recerca	X

Data

Del 3 al 7 de juny de 2024	X
26 de juliol de 2024	

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:	Anàlisi de la representació religiosa a la sèrie “La Mesías” (2023)			
Castellà:	Análisis de la representación religiosa en la serie “La Mesías” (2023)			
Anglès:	Analysis of religious representation in the series “La Mesías” (2023)			
Autoria:	Laia Montilla Rodríguez			
Professorat tutor:	Luisa del Carmen Martínez García			
Curs:	2023/24	Grau:	Comunicació Audiovisual	
			Periodisme	X
			Publicitat i Relacions Públiques	
			Comunicació Interactiva	
			Comunicació de les Organitzacions	

Paraules clau (mínim 3)

Català:	Discurs, Cristianisme, Anàlisi, Cinema, Actualitat, Estereotips, Déu, Negativitat
Castellà:	Discurso, Cristianismo, Análisis, Cine, Actualidad, Estereotipos, Dios, Negatividad
Anglès:	Discourse, Christianity, Analysis, Cinema, Actuality, Stereotypes, God, Negativity

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:	Com es representa la religió a la sèrie "La Mesías" (2023)? El discurs audiovisual a la sèrie transmet una perspectiva negativa del cristianisme? Els directors Ambrossi i Calvo, l'any 2023, presentaven a la plataforma <i>Movistar+</i> , a Espanya, la sèrie "La Mesías", on un vídeo viral de sis germanes que canten a Déu i a la Verge Maria remou el passat dels protagonistes, Enric i Irene. Aquest treball d'investigació analitza la representació de la religió als set capítols de la sèrie des de l'anàlisi crítica del discurs i vol demostrar si es transmet una idea negativa i estereotipada del cristianisme.
Castellà:	¿Cómo se representa la religión en la serie "La Mesías" (2023)? ¿El discurso audiovisual transmite una perspectiva negativa del cristianismo? Los directores Ambrossi y Calvo, en el año 2023, presentaron en la plataforma <i>Movistar+</i> , en España, la serie "La Mesías", donde un video viral de seis hermanas que cantan a Dios y a la Virgen María sacude el pasado de los protagonistas, Enric e Irene. Este trabajo de investigación analiza la representación de la religión en los siete capítulos desde el análisis crítico del discurso y busca demostrar si se transmite una idea negativa y estereotipada del cristianismo.
Anglès:	How is religion represented in the series "La Mesías" (2023)? Does the audiovisual discourse convey a negative perspective of Christianity? Directors Ambrossi and Calvo, in 2023, introduced on the <i>Movistar+</i> platform, in Spain, the series "La Mesías," in which a viral video of six sisters singing to God and the Virgin Mary shakes up the past of the protagonists, Enric and Irene. This research work analyzes the representation of religion across the seven episodes from a critical discourse analysis perspective and aims to determine whether a negative and stereotypical idea of Christianity is conveyed.

1. INTRODUCCIÓ	1
1.1.Objecte d'estudi	1
1.2.Objectius	2
1.3.Justificació	2
2. MARC TEÒRIC	4
2.1.La representació	5
2.2.La religió	7
2.3.La representació de la religió en el cinema	9
2.4.La representació de la religió al cinema cronològicament	14
2.5.La representació de la religió al cinema a Espanya cronològicament	20
2.6.“La Mesías” (2023)	22
2.7.La filmografia de Javier Ambrossi i Javier Calvo i la seva relació amb la religió	25
2.8.Preguntes d'investigació	30
3. METODOLOGIA	32
3.1.L'Anàlisi crítica del discurs com a eina en l'anàlisi cinematogràfica	32
3.2.Selecció i justificació de la mostra	33
3.3.Eines d'anàlisi	37
3.4.Categories d'anàlisi	38
3.5.Fitxa d'anàlisi	45
4. ANÀLISI DE RESULTATS	46
4.1.Resultats de l'anàlisi en el discurs relacionat amb la representació de la religió	46
4.2.Resultats de l'anàlisi en el discurs relacionat amb la visió negativa de la religió	48
4.3.Resultats de l'anàlisi en el discurs relacionat amb els personatges d'Enric i Irene	49
4.4.Resultats de l'anàlisi en el discurs relacionat amb els estereotips vers el cristianisme, la humiliació, el to utilitzat, el qüestionament del creient i el tipus de personatge	50
4.5.La forma de representar la religió a “La Mesías” (2023)	53
5. CONCLUSIONS	55
6. BIBLIOGRAFIA	59
7. FILMOGRAFIA	67
8. ANNEXOS	69

1. Introducció

Es realitzarà un Treball de Fi de Grau en modalitat de recerca sobre l'anàlisi de la representació de la religió en l'última sèrie dels Javis, "La Mesías" (2023). Es durà a terme un treball d'investigació documental dins de la investigació acadèmica de la temàtica escollida, la religió al cinema, i una actualització del context actual d'aquesta. S'elaborarà a partir de la base teòrica, el context cronològic, el visionament del contingut audiovisual escollit, una anàlisi qualitativa i les seves respectives conclusions.

1.1. Objecte d'estudi

La religió és llegida com esperança, fe, com creença. Però, també, com a adoctrinament, profecia, o presó. És un contacte amb la forma espiritual i la causa de la creació d'un marc moral i ètic, d'identitats, de guerres i conflictes. Sociològicament, aporta a l'ésser humà un sentit d'identitat i grup, de pertinença, una ètica a seguir i un sentit a la vida personal. Dona, des dels seus inicis, respostes a preguntes existencials i un consol en els moments de dolor, pèrdua o incertesa. No ens sorprèn, doncs, que s'hagi transformat amb el pas del temps en una temàtica d'anàlisi, d'estudi i de l'audiovisual. La història del cinema ha inclòs figures de la Bíblia des dels seus inicis amb films com "La vie et la passion de Jésus-Christ", el 1898, o "King of kings", l'any 1927. El cristianisme ha estat majoritari a occident, on naixia el cinema, l'art que retratava el poder, la força ideològica, però, també, el patiment.

L'audiovisual és en l'era contemporània dels majors vessants crítics de forma pública amb la religió, reflectint la utilització d'aquesta com a abús, com a creador de fanatismes. En els seus inicis es tractava aquesta foscor amb realisme. Amb el pas del temps, mitjançant l'humor, la sàtira i la ironia. Però, en l'actualitat i el cinema contemporani, la crítica ha traspasat les pantalles tractant els dogmes com a categories d'observació social i distorsió de la realitat (Beyer, 2006). En el cas d'Espanya, els directors Javier Calvo i Javier Ambrossi representen en les seves obres la nova forma esmentada d'utilització de la religió a l'audiovisual.

L'any 2017 s'estrenava als cinemes el film "La Llamada", de Javier Calvo i Javier Ambrossi. El món de la protagonista, una jove rebel a un campament de monges, canvia quan se li apareix Déu. Amb aquesta obra, els autors començaven una carrera audiovisual exitosa

acompanyada de la temàtica religiosa i la cultura popular jove espanyola. Déu es mostraria a diversos dels seus metratges audiovisuals fins a arribar a la seva última sèrie, analitzada en aquest estudi. Creaven així un estil i un món propi a l'audiovisual.

El present treball de fi de grau es concreta en una anàlisi de la representació de la religió en el discurs a la sèrie espanyola del 2023 "La Mesías", dels creadors Javier Ambrossi i Javier Calvo (Els Javis). L'obra tracta la biografia de Montserrat Baró, qui crea un grup musical format per les seves sis filles després de sentir el missatge de Déu i de poder-se comunicar amb aquest, qui li demana la creació musical. La sèrie mostra la religió com a fe, com a addicció, mostrant tant a personatges religiosos com a ateus.

1.2. Objectius

- Objectiu general

L'objectiu general d'aquesta investigació és analitzar la representació de la religió en la sèrie "La Mesías" de l'any 2023. Es realitza des de l'anàlisi crítica del discurs, des de la perspectiva del lingüista i expert en matèria Teun A. Van Dijk, que permet entrar en profunditat en la representació de la religió en el discurs i els personatges. Ajudarà a comprendre la seva presència a la sèrie.

- Objectius específics

Partint de l'objectiu general, un objectiu específic és demostrar si la representació de la religió és negativa; si les idees vers el cristianisme, transmeses pel discurs i la construcció dels personatges religiosos o ateus, transmeten la fe en la religió com un mòbil negatiu i problemàtic. La representació dels clixés i els estereotips del cristianisme en l'audiovisual també és una possibilitat a demostrar sobretot per la caracterització dels personatges creients.

1.3. Justificació

El cinema ha estat un fidel retratista de l'evolució, problemes, interessos i inquietuds del mateix públic (Gil, 2011), el que ha significat la representació de la religió tant de forma

educacional com a crítica o sàtira. Espanya, tot i ser un país aconfessional on no s'adhereix cap religió com a oficial, no és laica i situa al catolicisme per sobre d'altres dogmes, com determina Daniele a l'article de l'ABC "España sí es un país de católicos" (2019). L'article 16 de la Constitució espanyola recalca la importància d'aquesta en la societat espanyola i la protegeix. El que s'acaba traduït en una llibertat d'expressió religiosa, però no en una completa llibertat en la crítica d'aquesta en públic, el que es reflecteix en la rebuda de l'audiovisual i el cinema. La llei protegeix el culte religiós fins al punt on l'article 525 del Codi Penal tipifica com a delictes ofendre públicament una creença religiosa. Davant aquesta protecció i impunitat, la ironia, l'humor i el terror a l'audiovisual han aconseguit mostrar la part negativa de l'església i la fe cega, el que afegeix una importància en la transmissió del missatge a l'hora de crear estudis i anàlisis audiovisuals (Orellana, 2007). L'elecció del tema es troba en la necessitat cultural del fet que el setè art continuï tractant el que és incòmode, el fet protegit per la llei, per la societat i pel temps.

El cinema és un mitjà d'expressió que assoleix trencar amb tabús socials i els aspectes negatius de la religió entren en el paràmetre. Analitzar com es tracta en l'actualitat la psicologia de la creença a Espanya és d'interès social i artístic. A més, de la novetat que suposa la investigació, en ser una sèrie d'autors joves, espanyols, de l'any 2023 i sense un gran arc d'estudis i anàlisis relacionades. És d'interès comú comprovar, mitjançant una anàlisi, la capacitat de la sèrie de Calvo i Ambrossi de transmetre una perspectiva específica de la religió, i, com de forma general, l'audiovisual es pot utilitzar per crear una representació precisa que evoqui negativitat o positivitat vers una temàtica.

Per aconseguir els objectius i tractar les parts importants que justifiquen aquest treball d'investigació, es dividirà en marc teòric, metodologia, anàlisi de resultats i conclusions. El marc teòric constarà de la descripció dels termes i els conceptes que regeixen la investigació, un context cronològic de la representació de la religió en el cinema internacional i nacional i la descripció de la sèrie escollida i d'altres obres dels autors. La metodologia establirà les parts que conformaran l'anàlisi del discurs que es realitzarà i els resultats de l'anàlisi respondran als objectius i les preguntes d'investigació.

2. Marc teòric

El marc teòric proporciona una base conceptual, la contextualització de l'estudi, l'orientació de la metodologia i l'estructuració de la investigació, facilitant la comprensió del camp d'estudi seleccionat.

Per mitjà de la lectura de tesis, treballs d'investigació, articles, llibres i el consum de materials audiovisuals, definirem els conceptes necessaris per a la comprensió i execució de l'anàlisi cercada. En ser una anàlisi de la representació religiosa a l'audiovisual, definirem els termes "representació" i "religió" i de forma pertinent el seu conjunt: la representació de la religió al cinema. És necessari establir un context cronològic, resumint la representació de la religió al cinema, tractant les seves etapes temporals fins a arribar a l'actualitat. La informació no només s'obtindrà de lectures, sinó, també, mitjançant el visionament de films representatius de temàtica religiosa al llarg de la història. La perspectiva serà tant internacional com nacional, doncs "La Mesías" (2023) és un exemple de la forma que s'ha acabat tractant en l'època actual el cristianisme a Espanya a una producció audiovisual. El context del marc teòric no constarà només de la part cronològica del cinema i la religió, sinó de la descripció de la sèrie, de l'explicació i el tractament de la temàtica per part dels autors, els directors Javier Calvo i Javier Ambrossi, que, consegüentment, permetrà entendre la perspectiva des de la qual generen la representació. Finalment, i en haver contextualitzat tots els elements des dels quals es durà a terme l'anàlisi, establirem, per finalitzar el marc teòric, les preguntes d'investigació des de les quals es durà a terme la metodologia.

Tot i poder atribuir el concepte "sèrie" en l'audiovisual a quelcom relacionat de forma directa amb la televisió, "La Mesías" (2023) no ha estat estrenada a mitjans televisius, sinó, a una plataforma digital, sense relació amb el que coneixem com a televisiu. A més de salvaguardar un concepte més relacionat amb el cinema que amb un programa de televisió, pel llenguatge visual, la narració, la selecció de repartiment d'actors i la temàtica. De forma tradicional es relaciona el cinema amb les sales de projecció, però actualment, s'ha ampliat també a les plataformes digitals. A causa d'elements audiovisuals de la peça que es vinculen directament amb el cinema, la mostra no es considerarà una sèrie televisiva. La qualitat cinematogràfica, la narrativa complexa amb arcs argumentals que es desenvolupen durant els episodis i el reconeixement premiat fan que "La Mesías" (2023) s'apropi més a una obra cinematogràfica

que a una sèrie televisiva. Es tindrà més en compte totes les característiques cinematogràfiques de la sèrie per davant de la relació generalitzada del concepte sèrie amb la televisió a l'hora de dur a terme l'anàlisi. En conseqüència, l'enfocament des del qual es regeix la investigació en tot moment, sobretot en el marc teòric, és l'enfocament cinematogràfic.

2.1. La representació

En el present projecte s'analitzarà la representació de la religió en la sèrie "La Mesías" (2023). La visió des de la qual es tractarà l'objecte d'estudi és la teoria crítica de les indústries culturals, mitjançant la qual s'estudiarà el missatge i la sèrie com un producte capitalista, responent a una temàtica contemporània que respon als interessos del mercat. Per tant, l'anàlisi de la representació de la religió a la sèrie escollida també es farà des de la visió de si actualment la temàtica religiosa i de fe s'ha capitalitzat a manera d'entreteniment. Ho afirmava Marx (1959): *"El modo de producción de la vida material condiciona el proceso de vida social, política e intelectual en general"* (com se cita a Heinrich, 2008, p. 42). Adorno (1947), Horkheimer (1947) o Marcuse (1953) són alguns dels autors de la teoria crítica de les indústries culturals. Correspon a la ideologia de la societat capitalista, tractant les indústries culturals com a formes de modificar les consciències mitjançant la tecnologia. Els autors de la teoria crítica de les indústries culturals es relacionen directament amb el postmarxisme, procedien de la teoria crítica i estudiaven la matèria dividint-se per generacions. La primera generació d'autors de la teoria es caracteritzava per l'interès per les transformacions de la cultura a través de l'aparició de les tecnologies en la creació, distribució i transmissió de continguts elaborats amb finalitats comercials. Quant a la relació amb el capitalisme, les indústries com la televisió i el cinema, l'audiovisual, resulten una paradoxa com a indústria i com a cultura, mostrant els mecanismes i les estratègies mitjançant les quals el mercat produeix uns productes que, al mateix temps, produeixen unes visions socials que exerceixen el rol principal de dominació i control (Muñoz, 2011). Tenint en compte la teoria, entenem com, dins l'actualitat, la religió és una temàtica que interessa al mercat i "La Mesías" (2023) és un producte cultural que entra dins d'uns cànons capitalistes.

La representació ha estat estudiada des de moltes perspectives: Kant esmentava a la seva obra “Crítica de la razón pura” com la ment construeix el món a partir de categories i conceptes que té de forma innata (1781). Després d’aquesta primera idea que ens formula respecte a com la representació són les categories establertes per l’èsser humà, apareix Serge Moscovici, qui va ser un dels fundadors de la Teoria de la Representació, centrada en les paraules de Kant. Les persones creem i construïm significats mitjançant la comunicació (Moscovici, 1961). Per a aquest autor, la representació és un conjunt de significats compartits que serveixen per guiar i organitzar les nostres experiències després de passar per un procés d’objectivació on els significats es converteixen en quelcom tangible. Aquesta representació comporta una funció ideològica i és l’única que pot causar els canvis socials: si canvia el significat i la ideologia, canvia la representació, i, per tant, canvia la societat. Hall afirmava que el sentit de la representació és construït i fixat per un codi (1997).

Hall establí l’any 1997 tres enfocaments des dels quals plantejar la representació. Primerament, l’enfocament reflectiu, segons el qual el llenguatge serveix com un reflex del veritable significat de les representacions. Segon, l’enfocament intencional, que estableix que, en les representacions a partir del llenguatge, qui dona el significat és qui parla. I tercer, l’enfocament constructivista, que reafirma la tesi de Moscovici (1961): les persones construïm el significat de la representació mitjançant sistemes com el llenguatge. Per tant, entenent a Moscovici (1961) i a Hall (1997), arribem a la conclusió que les persones comprenem la representació en el nostre dia a dia gràcies als sistemes del llenguatge i conceptuals. Hall destacava la importància de la representació no només en el context social, sinó en els mitjans de comunicació (1997). Sent l’audiovisual una mateixa representació de la realitat, els codis compartits s’estableixen d’igual forma i el llenguatge crea el discurs. La part ideològica de la qual parlava Moscovici (1961) es presenta a l’audiovisual en ser la representació un vehicle ideològic que permet consolidar i construir la cultura a la vegada que aquesta es referma en la producció (Camargo, 2021, pp. 77-96). El que es mostra o no es mostra i com es mostra, en l’audiovisual, construeix la nostra realitat. Per tant, la representació a l’audiovisual acaba constituint-se com una forma mitjançant la qual ens culturitzem. Arribem a la conclusió que, establint-se com una forma de traslladar aspectes ideològics, tal com analitza la teoria crítica de les indústries culturals, allò que és la

representació en l'audiovisual pot ser una eina capitalista pel control que pot suposar en el sistema de codis socials.

El sistema de llenguatge a les produccions audiovisuals no només inclou el diàleg. Seguint les afirmacions dels diversos autors esmentats, entenem que “representació” és un concepte molt ampli que engloba totes les parts de l'escena. És com es presenten, interpreten i projecten les persones, objectes, cultures, situacions i conceptes en la creació d'un film, sèrie, etc. Es construeixen i comuniquen les identitats, realitats i perspectives. És a l'època de la *Nouvelle Vague*, anys 50-60, quan es comença a pensar en la representació com a una qüestió també del cinema, posant l'èmfasi sobre el que podia ser una representació evident: la figuració. Sent aquest últim terme la presència de l'autor en el text, dels seus desitjos transmesos mitjançant els personatges (Vilaró, 2016, pp. 221-239). El destacat teòric Roland Barthes esmentava l'any 1961 com la representació s'encarrega d'obrir la discussió de l'obra amb la realitat i la mimesi, de pensar la imatge en termes de moral, versemblança o veritat. La fotografia per ell no només es percep visualment, es llegeix en termes de significat (com se cita a Baudios, 2015, pp. 62-69).

2.2. La religió

La religió ha estat objecte d'estudi des dels primers filòsofs, i basant-nos en l'observació de la definició de representació, també es relaciona amb l'aportació d'uns significats a elements bíblics i sobretot a una unitat individual: Déu. Ha estat la societat i els humans els que hem donat resposta a unes preguntes mitjançant uns significats i uns codis. Weber determinava la impossibilitat de definir-la de forma concreta en ser un fenomen massa complex, però afirmava l'existència universal de la creença del que és sobrenatural en totes les societats del món (Morris, 1995, p. 94). Els codis representatius per Weber eren: mites, rituals, la màgia i la simbologia. La creença conjunta era per l'autor alemany el que constituïa un *ethos*, constitueix la identitat personal i els costums (1920). Durkheim volia anar més enllà i no centrar-se en la màgia de la religió, presentant una visió crítica dels postulats evolucionistes. Argumenta que la religió és un cos de pràctiques i creences relatives als elements sagrats i prohibits, ajudant a donar unitat a una comunitat moral concreta (com se cita a Morris, 1995, p. 147).

Les característiques de la religió depenen de l'autor que les analitzi. Tylor té una teoria basada en l'animisme, relaciona la creença religiosa amb la figura central de l'ànima, que actua responent a allò que s'escapa de les teories científiques (com se cita a Morris, 1995, p. 131). Otto, a "Lo santo. Lo racional y lo irracional en la idea de Dios" (1980), referencia directament a Déu, al que hem caracteritzat amb atributs humans per poder-nos representar. I Eliade, a l'obra "Dios" (1983), determina la mitificació com a característica: la religió és la relació entre l'home i el sobrenatural. Però, també hi entra la fe, el tabú i les prohibicions.

La religió ha estat una organització mundial des dels seus inicis, condicionant i influenciant els nostres costums i les nostres creences. Tylor relacionava en els seus estudis, als segles XX i XXI, la religió amb la creença en éssers sobrenaturals, per com aquesta responia a allò que els éssers humans no trobaven resposta. Se sumava la introducció en les respostes d'elements com l'ànima o els fantasmes. Freud tracta la religió des d'un punt de vista antropològic, allò que nosaltres creiem té origen en la nostra mateixa psicologia individual. Remunta la religió als inicis del mateix món, de les primeres agrupacions a la societat (com se cita a Camarena i Tunal, 2009, pp. 1-15). La religió, per tant, és una forma de representació basada en la mitificació, la cerca de la identitat i la resposta del sobrenatural mitjançant la fe i Déu, una figura que transporta els codis i els tabús necessitats per la creació de grup, oferint un marc ètic i moral sota el qual regir-se. Facilita i ens apropa a les experiències espirituals i a les respostes de preguntes existencials i vitals. Tot i l'existència de diverses religions, ens centrem en la cristiana, on Déu, qui dona les respostes i guia les accions humanes i mundials, és Crist.

La representació de la religió es troba en la narració, el discurs i l'estètica, en l'imaginari, conjunt d'imatges que representen aspectes figuratius o simbòlics de les coses (Selva i Solà, 2004). En la creació d'un producte fictici és necessària la imaginació reproductora i la creadora. En la reproductora intervé la percepció i la memòria, i en la creadora es creen imatges noves al marge de l'experiència viscuda (Morris, 1995). La imatge, l'imaginari i el mite són elements clau en els processos de representació. La religió entra en l'experiència humana i reconeixem la seva estètica, les seves referències i la seva representació en l'audiovisual, però, també mitjançant aquest, se'ns pot sumar a l'imaginari noves perspectives i noves narracions relacionades. Forma part del que Durkheim (1893) anomena consciència col·lectiva, creences i sentiments compartits pels individus que formen part d'una col·lectivitat (com se cita a Mur Casado, 2014, p. 9).

L'audiovisual té el poder de reforçar els valors del mite, la representació de la identitat. Segons Mittel es pot dividir en si la imatge és encertada i si és positiva, el que indirectament vol dir que la transmissió per reproducció pot ser negativa (2010, p. 456). Aquí entra la teoria crítica de les indústries culturals, doncs la selecció del que es transmet i com es transmet pot ser utilitzat com a recurs capitalista. L'audiovisual sense aquesta representació compartida no seria possible, necessita una cultura compartida vers el tema. Des de la perspectiva antropològica, la cultura defineix els valors compartits, el mode de vida d'una comunitat. Davant aquestes definicions entenem la religió com una cultura existent en el nostre imaginari que permet la seva representació i reproducció en l'audiovisual. La permet, perquè tal com escriu Hall als *Estudis Culturals* l'any 1980, el text audiovisual té un sentit perquè l'emissor construeix un missatge que el receptor interpreta. La interpretació de la representació religiosa es duu a terme gràcies al fet que les idees estan al nostre imaginari compartit.

En ser la religió part de la cultura i la humanitat ha estat protagonista de films i produccions audiovisuals constants. La seva representació s'ha analitzat des de diverses perspectives i autors. Mitjançant l'observació i la lectura de diverses tesis com “La representación cinematográfica: una aproximación al análisis sociohistórico”(Rueda i Chicharro, 2004), “Representaciones de la Iglesia Católica en el cine chileno reciente” (Lechuga, 2023), “Análisis semiótico de la representación religiosa en el contenido narrativo de la película Apóstol (2018)” d'Acosta i Chate l'any 2023 i “Films and Religion: An analysis of Aamir Khan's PK” (2016), podem concloure que un mètode que es pot utilitzar per crear una anàlisi de la representació de la temàtica és l'anàlisi de contingut, de forma qualitativa i partint de la mostra audiovisual seleccionada i visualitzada. En formar part del nostre coneixement i cultura compartida, els elements representants, en el cas d'aquesta investigació, del cristianisme, són reconeixibles en el conjunt cultural del Primer Món. Els elements que formen part dels codis de la religió es poden seleccionar i transmetre amb facilitat en el nostre context.

2.3. La representació de la religió en el cinema

La representació conté sentiments, perspectiva i ideologia. És des d'aquest aspecte des d'on sorgeixen, des dels inicis de les propostes audiovisuals sobre religió, les veus més crítiques.

En comportar tabús i respecte de forma antropològica, les protestes existeixen des dels inicis. A l'anàlisi audiovisual "La religión en el cine" (2018) s'argumenta com no és necessària la transmissió de la creença com negativa per consegüentment tenir protestes amb por i queixes.

Però, el catedràtic Jacinto Choza esmenta al pòdcast que, després de dur a terme una anàlisi del contingut de diversos films, el cinema assenyalava de forma constant el bé i el mal, l'heroi i l'enemic, el que acaba significat que en la representació de la religió també està present la distinció dels dos conceptes. Davant la por que el mal sigui la religió i l'antiheroi Déu, sorgeix protestantisme i la censura amb la temàtica religiosa a l'audiovisual. A "Films and Religion: An analysis of Aamir Khan's PK" (2016) es conclou amb una transmissió més cautelosa dels mitjans, sobretot de les identitats religioses.

Sòcrates en les seves tesis considerava d'importància per l'ésser humà la determinació del bé i el mal, el que resulta amb una forma d'estructuració de les nostres accions i, en ser el cinema una representació de la realitat, una forma de narració i estructura audiovisual. Sòcrates creia que la distinció de conceptes morals i ètics, el bé i el mal, es troben dins dels nostres codis propis, pel que es podria concloure que el significat de què és bo i del que és dolent és un codi més imposat per la nostra cultura (Gómez i Pereda, 2009, pp. 263-304). Mill, en canvi, determina que el concepte de bé i el contrari és canviant i avança segons les condicions socials. La moralitat es basa en la utilitat relativa de les accions. Tenint en compte els conceptes de bé i mal i com fins ara han estat estructurals a l'hora de guionitzar i narrar el cinema i l'audiovisual, podem afirmar que ha estat una forma de transmissió negativa de la representació de la religió, però també positiva. José Alfredo Peris a "La religión en el cine" argumenta com el cinema va permetre donar una perspectiva que ampliava el que es coneixia de la religió (2018). Ajuda a combatre l'escepticisme modern, transmet el que tenim a una cultura concreta i reconeix els codis existents.

Tot i les anàlisis cinematogràfiques tendir a l'anàlisi de contingut, l'anàlisi del discurs (ACD) està present sobretot des de la perspectiva de la transmissió de representacions negatives. Salman Al-Azami a l'article "Media Representation of Religions: A Critical Discourse Analysis" (2016), dissectiona com les representacions mediàtiques influeixen en la nostra comprensió de les tres grans religions abrahàmiques: el cristianisme, el judaisme i l'islam. Al-Azami examina sis articles de premsa del *The Daily Mail* i *The Guardian* amb dos

articles dedicats a cada religió. Aquestes anàlisis revelen representacions positives i negatives de cada religió, destacant la interacció entre el llenguatge i el poder en la configuració de les percepcions de l'audiència. L'estudi s'estén als documentals. Dos documentals, un sobre l'islam (emès per *Channel 4*) i un altre sobre el cristianisme (transmès per la *BBC*), són objecte d'escrutini lingüístic. Finalment, s'endinsa en les dramatúrgies televisives, examinant les opcions lingüístiques en episodis que representen cada religió des de la perspectiva de Fairclough amb l'ACD, per així poder desentranyar la complexa relació entre llenguatge i poder dins de les representacions mediàtiques. El concepte de registre (basat en el camp, el tenor i el mode de Halliday i Hasan) estableix el context de cada text mediàtic. Conclou que el llenguatge exerceix influència en la configuració de les nostres percepcions de les comunitats religioses. El discurs mediàtic dona una visió multifacètica de la creença.

El llenguatge no és l'únic que determina la perspectiva mitjançant la qual es transmet el positivisme o el negativisme, el bé i el mal. La lectura de "Representaciones de la Iglesia Católica en el cine chileno reciente" (Lechuga, 2023) i la seva respectiva anàlisi qualitativa dels tractaments narratius i simbologia, conclou amb la doble base repetitiva que trobem en les anàlisis de la representació religiosa: el cinema de la temàtica esmentada actua tant com a memòria col·lectiva, com a forma de representació realista de l'imaginari del creient i la cultura relacionada com a transmissor d'una anàlisi negativa de la religió. A través d'una abundant selecció de films i el seu visionat conclou que la crítica principal dels autors dels films cap al dogma és el poder que aquest exerceix en les persones.

L'any 2020, Calle-Sandoval i Arcila-Ayala determinen a l'article "Religiosidad y cerebro: Las funciones neuropsicológicas en personas creyentes":

"La religión opera como un instrumento de mediación entre las emociones, nuestro credo e ideología, de cierto modo ejerce un control sobre las decisiones que a diario nos vemos expuestos a tomar. Es por ello que podremos decir que esta ejerce una gran influencia sobre la toma de decisiones del ser humano y por ende en los procesos mentales del mismo" (p.301)

Pel·lícules de la mostra (només cinema religió chilè) com "El club" (2015), "El bosque de Karadima" (2015) i "La Pasión de Michelangelo" (2013), presenten un fort qüestionament de l'església pels seus mecanismes de control i dominació, per adoctrinament i

abús de poder i sexual. La representació en aquests casos recau sobretot en els personatges i el seu discurs, l'opressió psicològica que pateixen en escenaris de vulnerabilitat. A més, la mostra posa èmfasi en la perspectiva de gènere i l'abús de poder respecte a les dones. Segons l'estudi, la representació en l'audiovisual és el tractament de la simbologia narrativa i audiovisual.

El tractament i l'estructura narrativa en el cinema depèn de la "funció", concepte introduït per Propp i definit com l'acció d'un personatge des del punt de vista de l'efecte que aquesta té en el desenvolupament de la intriga (1928). Es vincula a la conducta dels personatges. Barthes adopta i afirma el concepte de funció per la descripció de la narració i suma les catàlisis, accions que s'uneixen i entren en correlació, motivacions realistes, a més del text, el diàleg, el discurs i els elements fonamentals: personatges, acció, espai i temps (1964). L'autor distingeix entre la falla, els esdeveniments en ordre cronològic, la trama, l'organització dels esdeveniments a la narració i el relat, la forma com es presenta la història al públic (Barthes, 1964, pp. 213-220). Tot i la seva teoria basar-se en la narració a la literatura, és completament aplicable a les bases literàries en les produccions audiovisuals.

Els personatges i la trama es construeixen partint de l'acció, la interacció i els conflictes. Per tant, dins el tractament narratiu i el discurs entra l'elaboració dels personatges com a representació. El que succeeix amb films de temàtica religiosa com és el cas de "Life of Brian" (1979) és que les identitats socials i culturals són transformades en personatges. Les identitats marcades són necessàries per a la interacció amb la temàtica quan aquesta forma part de l'imaginari popular. En el cas de la religió, podem concloure mitjançant l'anàlisi "Identidades culturales a través de textos audiovisuales satíricos: el caso de «La vida de Brian»" (2019) de José Luís Valhondo Crego, on s'utilitza l'ACD i la recopilació de dades amb l'anàlisi de contingut del film, i la tesis ja esmentada dels autors Calle-Sandoval i Arcila-Ayala, que s'acaba caient en la utilització dels estereotips per arribar a l'imaginari més general. Aquest fet succeeix amb els personatges religiosos. Els guionistes, essencialment, duen a terme diverses operacions amb els seus personatges referint-se a models reals que no es limiten a una única representació, sinó que, resulten d'una juxtaposició de diversos caràcters o d'una construcció artificial basada en esquemes sobre la personalitat. Ens centrem en models reals atès que l'estudi de cas seleccionat analitza una paròdia dels estereotips contemporanis al Regne Unit en el moment de l'estrena de la pel·lícula, un aspecte que no només pot ser intuït

per l'espectador, sinó que, també ha estat explicat pels Monty Python en entrevistes. Aquesta aproximació dramàtica es complementa amb la creació d'un sistema o estructura on cada personatge és el resultat de les relacions de diferenciació i identitat que estableix amb la resta, manifestades dins de conflictes dramàtics que impulsen l'evolució de l'acció i dels mateixos personatges. Aquestes relacions, ordenades segons jocs d'estatus com esmenta Johnstone (1979), evidencien una tradició canònica en la construcció de la identitat de manera estructural, un concepte que trobem en la teoria literària de figures com Henry James, on l'autor utilitza el conflicte com a mecanisme principal dins d'una xarxa d'agents, creant així una escenificació que contrasta i modela les identitats dels personatges mentre resol els seus conflictes i avalua moralment aquestes identitats. Es torna a entrellçar tota la teoria utilitzada en aquesta investigació en acudir a la teoria de Metz de l'any 1982. L'autor presenta la identificació primària, que l'espectador es pugui sentir representat amb el personatge, i la identificació secundària, que l'espectador es pugui sentir identificat amb la trama completa. La representació de la religió en els personatges i la narració entren completament en l'imaginari col·lectiu perquè l'espectador ho identifiqui com religions.

A l'article, "Identidades culturales a través de textos audiovisuales satíricos: el caso de «La vida de Brian »" (2019), es duu a terme una anàlisi del discurs per entendre la construcció dels personatges perquè:

“Entendemos las identidades sociales como discursos artísticos o científicos en el seno de una red intertextual, para desentrañar esas representaciones, nos apoyaremos en las premisas del Análisis Crítico del Discurso y recopilaremos datos a través de un método de Análisis de Contenido. Las identidades sociales son transformadas en personajes de ficción por los Monty Python a través de sus rutinas o prácticas discursivas”. (p. 95)

Torna a marcar la importància del discurs a un film o sèrie: el discurs és l'estètica, el valor, el diàleg, l'ambientació, el que veiem i el que sentim. La representació a la pel·lícula.

Concloem amb el patró d'una anàlisi de la representació religiosa en el cinema o l'audiovisual basat en una mostra de diversos films de la temàtica, l'anàlisi de contingut o crític del discurs i la representació centrada en el llenguatge, la narració, el discurs i els personatges. Els resultats generals determinen que el cinema crea una recopilació de la cultura religiosa, ensenyant el

que ja sabem sobre la religió i accedint al nostre imaginari. També actua com a crítica negativa de la religió, tot i les defenses que aquesta pot rebre per part del públic.

Per entendre per què la religió és una temàtica que correspon al que demana el mercat en l'actualitat espanyola es crearà un breu repàs de la religió a la història del cinema.

2.4. La representació de la religió al cinema cronològicament

Per comprendre la possibilitat de la temàtica religiosa i la seva representació com a capitalitzable, es troba més importància en la cronologia d'aquesta en el cinema i no en altres mitjans de comunicació. És necessari esmentar les diverses èpoques cinematogràfiques i la seva utilització de la creença i la religió per poder tenir una visió general en arribar a l'actualitat i entendre la utilització del cristianisme a sèries i films. Es comprendrà de forma més evident el tractament personal dels autors a “La Mesías” (2023) doncs és una peça religiosa actual.

La història del cinema està molt més estudiada, analitzada i facilitada, el que comporta un desenvolupament de la informació cronològica molt més extens i accessible que el de qualsevol altre mitjà audiovisual o de comunicació. Les divisions temporals, d'autors i les temàtiques i censures de cada etapa temporal han estat un tema d'estudi constant que facilita l'elaboració d'aquest treball d'investigació.

S'atribueix l'inici del setè art l'any 1895 amb el reconegut invent dels germans Lumière: el cinematògraf. Permetia la presa, gravació i posterior projecció d'imatges en moviment. La primera projecció es duia a terme al desembre a París, on començava el cinema amb unes imatges d'uns treballadors a una fàbrica i el recorregut d'un tren. Però aquesta transmissió d'una visió objectiva que principalment projectaven els precursors, els Lumière, es va veure truncada l'any 1897 amb Méliès, qui descobria la capacitat de canviar i editar la realitat de les gravacions. El cinema canvia amb l'autor i comencen els films que necessiten narració, com "Le Voyage dans la Lune" del 1902.

Els Lumière van entendre la necessitat de retransmetre el missatge religiós mitjançant les imatges visuals, i, dos anys després de la seva primera projecció, creaven "La vie et la passion de Jésus-Christ", curtmetratge també dirigit per Georges Hatot. L'audiovisual donava una

nova oportunitat d'evangelització mundial, de mostra de les representacions a les esglésies, a la Bíblia i als relats retransmesos de forma oral.

L'any 1915 comencen les imatges a tenir un llenguatge propi, s'organitzen i es crea l'edició, donant pas al cinema tal com es coneix avui en dia, amb característiques distintives de les proves d'inici que es consideren més "primitives". L'exemple d'aquest pas narratiu és el film "The Birth of a Nation", del mateix any i de Griffith, on les accions fílmiques es creuen de forma paral·lela. En aquesta etapa comencen les aportacions més artístiques i tècniques, tant d'il·luminació com de muntatge. A més de definir-se estils cinematogràfics i iniciar-se moviments com l'impressionisme francès o l'expressionisme alemany. Els anys vint van suposar l'edat d'or americana quant a cinema, amb l'actor i director Charles Chaplin com a protagonista. Paral·lelament a aquesta etapa, els nous muntatges i les noves aportacions visuals donaven pas al surrealisme i a les avantguardes, caracteritzades per voler eliminar qualsevol rastre del cinema anterior, passant de ser un mitjà per guanyar diners a definir-se com un art. Es donava pas al tractament poètic de les imatges i la innovació del color. L'exemple de més renom és el cinema *verité* dels anys vint, una avantguarda que cercava la completa representació de la realitat "sense filtres".

Els Estats Units als anys trenta es trobaven en un gran auge quant al setè art i la llum, la riquesa i el "somni americà" arribava a la pantalla amb el cinema clàssic d'aquells anys. A aquest corrent l'acompanyava un moment històric: La Segona Guerra Mundial. Els seus anys posteriors arrossegaven amb les seves vivències al naixement del neorealisme italià, per la caiguda del règim totalitari de Mussolini i la *Nouvelle Vague*. El primer moviment: paisatges exteriors, actors inexperts i la realitat. Pobresa i precarietat. Mentrestant, la *Nouvelle Vague* dels anys seixanta sorgia en la mateixa postguerra però francesa. Els actors francesos trencaven de forma visual i narrativa la tradicional forma de fer cinema abans i durant la guerra, promovent amb la nova entrada de cinema el desig d'autoexpressió i comunicació dels autors francesos. Es van apartar de qualsevol forma de cinema que representés una anàlisi seriosa. D'igual forma, la postguerra anglesa rebia el *Free Cinema*, cansat del cinema de propaganda de guerra i amb un gran desig de representar la societat anglesa i el seu antic puritanisme.

La primera pel·lícula d'importància mundial on es representa a Crist va ser "King of Kings" de l'any 1927 de Cecile B. DeMille. Mostra la història de Jesús des de la perspectiva de Maria Magdalena. En ser muda dona a entendre com la imatge s'iniciava com a llenguatge universal i com a canal de retransmissió mundial. Però els visuals es quedaven curts en el seu moment i es va començar amb els mètodes de doblatge i traducció de la llengua utilitzada inicialment a cada film. La importància de la religió era evidenciada, l'any 1956. El mateix autor del film esmentat feia un *remake* d'una projecció del 1923 anomenada "The Ten Commandments", que es convertia en la primera pel·lícula religiosa d'èxit de masses. Narra la història de Moisès, personatge bíblic que renuncia a la vida de privilegis per guiar al seu poble.

Arribava l'any 1959 el primer clàssic històric de la temàtica amb "Ben-Hur", dirigit per William Wyler. La importància de la història resideix en com per primer cop els personatges de la Bíblia queden en segon pla, no col·locant a Crist com a protagonista des de l'inici, tot i que, finalitza amb aquest com a personatge principal. Narra una història d'amor i esclavitud a Jerusalem. "Jesus", del 1979, s'instaurava al mercat com la pel·lícula més traduïda de tots els temps. La producció cercava un film que reproduís la història de Crist de la forma més fidel possible, basant-se, però, en l'Evangeli de Lucas, el més extens del Nou Testament (Merz, 2022, pp. 213-130). Per tant, llegim els inicis de la temàtica religiosa com a mètode de transmissió del missatge al món. Es buscava l'evangelització mundial, a més de correspondre a un gènere històric on es buscava la fidelitat als textos bíblics per no ser confós amb ficció cinematogràfica.

No es llegia la representació com una reconstrucció interpretativa dels testaments cristians, tot i que les imatges mostrades a cada projecte audiovisual religiós de l'època corresponia més aviat a una visió concreta de la realitat temporal de l'autor i la seva lectura de les vivències i situacions de Jesús. Els directors necessàriament recorrien als seus coneixements, antecedents i entorns socioculturals, a més, de seguir unes pautes creatives més aviat personals. Per tant, tot i els inicis de la religió al cinema voler ser fidels a la història religiosa, el context de gran potència dels Estats Units quant a producció audiovisual tacava aquest intent de fidelització, ja que, el cinema seguia uns estàndards marcats per les potències del moment.

El cinema, a les seves primeres cinc dècades, passa per grans canvis i moviments fins arribar a l'impressionisme i el surrealisme com el cim de la creativitat i diversificació de muntatge i

poeticitat; la representació de la religió no es movia de la transmissió dels missatges bíblics i de les històries dels personatges principals. La fixació principal era la de transmetre la història de Jesucrist. Es buscava un realisme perquè el missatge de Déu arribés allà on podrien arribar les seves imatges. L'error es trobava, sobretot, en la cerca d'una fidelització imposada per una estètica i un coneixement euroamericà. Això portava al fet que les estructures arquitectòniques i paisatgístiques es poguessin correspondre a les ubicacions narrades als testaments, però també a la completa representació de Crist com a una persona blanca i occidental. Per tant, des de la teoria crítica de les indústries culturals, la representació de la religió, en els inicis del cinema i en les primeres dècades, interessa al mercat com a forma de transmissió del missatge i com a forma de retrat.

Entrats els anys més contemporanis, els seixanta i els setanta, començava el Nou Hollywood, a causa dels canvis culturals que es trobaven als Estats Units. L'art canviava de significat i començava el pur entreteniment, la simple canalització de les experiències. Començava la capitalització del cinema, la cerca de l'èxit i les pel·lícules "taquilleres" dels nostres dies. És en aquest punt on la representació religiosa canvia de forma i de possibilitat dins l'audiovisual, davant un canvi social que s'apropava al capitalisme pur i s'allunyava, cada cop més, de la creença generalitzada i evocadora del cristianisme i la religió. Autors de renom en la nostra actualitat són els pares del moviment. Coppola, Woody Allen o Martin Scorsese representen aquest canvi cinematogràfic. És aquest últim autor de gran importància quant a la religió pel seu film "The Last Temptation of Christ", de l'any 1988, projecte ambiciós i de grans dimensions. Scorsese trenca amb les visions donades de Jesucrist mostrant un personatge que debat els seus propis desitjos. La controvèrsia ja provenia de la novel·la en què s'inspirava del 1955 de Nikos Kazantzakis, per com desafïava les creences estructurals i rígides sobre la història bíblica (Velasco, 2006). Es mostrava a Crist de forma humana, amb pors i temptacions, fent fallida a la divinitat imposada durant la història.

Seguint el corrent americà, la temàtica religiosa es tractava de forma completa i objectivament humorística l'any 1979 amb el film "Life of Brian", dels humoristes Monty Python. No se segueix la vida de Crist des de la visió de la Bíblia, narrant la història d'un jueu que neix el mateix dia que ell i que és confós amb la divinitat. El to irònic i satíric amb el qual es tractava la història de la religió i l'èxit amb què va respondre la societat, mostrava com el tabú de responsabilitat i por amb el que es representava la religió al cinema començava a

desaparèixer. No va ser la primera visió des de l'humor de la matèria, però sí la representació més controvertida i coneguda de la història del cinema.

Però, abans d'aquesta fissura en el realisme quasi perfecte amb el que es mostrava a Déu, als anys seixanta, Pier Paolo Pasolini s'apropava al trencament de la visió concreta donada de Crist pel cinema i creava "Il Vangelo secondo Matteo" (1964), narrant des del testament de Sant Mateu i els seus escrits la vida de Jesús. Corresponia al neorealisme italià esmentat, el que aconseguia una visió propera del personatge, tocant lleugerament la humanització.

Arribem als finals dels noranta, propers als nostres dies. Mentre els Estats Units explotaven el cinema com a forma econòmica i d'entreteniment, a Europa arriba el corrent del "Dogma 95", que justament, lluitava amb les noves formes de crear audiovisual i estableix el desig de retornar als inicis de pura expressió i innovació del cinema. És el primer corrent que marca unes normes estrictes a seguir i que s'origina a Dinamarca. La qüestió estètica cobrava importància, les gravacions havien de ser, segons el predecessor Lars von Trier, rodades en 35mm, càmera en mà, sense filtres, efectes òptics i en localitzacions reals. Amb la influència d'aquest corrent tan carismàtic arriba el film del 99 "Dogma" de Kevin Smith, a mencionar per com la religió és la temàtica principal, però Déu no és ni tan sols un dels personatges. Narra la història de dos àngels desterrats del cel. Mostra el cel com injust i a personatges religiosos com negatius. Tot i la societat rebre amb els braços oberts l'humor dels Monty Python a l'hora de riure's de la història del cristianisme, les manifestacions amb "Dogma" per part de l'església i els ciutadans no van faltar fins al punt on l'estrena es va endarrerir (Tuñón, 1998).

Per tant, en l'última etapa temporal abans d'arribar als 2000, la religió deixava de ser necessitada al cinema per transmetre el missatge i s'obrien portes a la naturalització dels personatges i l'eliminació del concepte de divinitat completa. Crist es mostra de forma més humana, fins al punt on no falta la comèdia vers el camp de narració.

En el moment en què la religió deixava de ser implantada de forma absoluta i de ser atemorida per sectors de la societat, el cinema la narrava de forma més creativa i com una temàtica més, implicant la superació religiosa de tall protestant (Hamilton, 2002, com se cita a Rocha, 2018, p. 31). Tot i això, el centralisme existent vers Europa, Estats Units i la superioritat transmesa per occident va marcar la història, almenys, la que ens arriba a Espanya. La religió tractada de

forma majoritària i de la que es troben els estudis és la cristiana. La potència de la temàtica religiosa en l'audiovisual, durant anys, ha estat gairebé de forma absoluta del cristianisme i la història de Crist, des d'una visió i unes característiques occidentals. És evidenciat que els corrents concretats com a "història del cinema" es limiten a pertànyer a cinema occidental i del Primer Món, el que mostra el cristianisme també com a religió principal a la indústria.

Es començava, doncs, cap a l'era dels setanta, a investigar la religió des d'una visió més espiritual, de segon pla a l'audiovisual, sense necessitat de narrar-la des dels textos bíblics i de forma realista. Va existir un avanç tan estrepitos que la representació religiosa va acabar sent el primer pla de pel·lícules de terror com "The Exorcist", de 1973, "The Omen", de 1976, o "Rosemary's baby", de l'any 1968.

La pel·lícula religiosa de més importància històrica quant a rellevància i impacte mediàtic va ser "The Passion of the Christ". Retorna als primers llargmetratges per narrar la crucifixió de Crist, però de forma violenta, sense censura. S'estrenava l'any 2004 dirigida per Mel Gibson i aconseguia un gran èxit mundial, també d'entre els creients.

Amb el nou mil·lenni, el cinema agafa un caràcter divers, mostrant iniciatives representatives de tots els corrents històrics. Els autors Juan Orellana i Jorge Martínez Lucena descriuen al llibre "Celuloide posmoderno. Narcisismo y autenticidad en el cine actual " (2011) el cinema contemporani com una representació de les línies marcades per la cultura de la globalització, el que ajuda a la diversificació de contingut i de tractament de l'audiovisual. El cinema actual és compatible amb el narcisisme cultural, construïnt obres que parlen de l'autor en la societat de la immediatesa. Hem transformat a Déu en home per sentir-nos propers a ell. El nou cinema, per Orellana i Martínez, es caracteritza per la utilització de la sàtira i l'humor. La cerca del realisme, però amb la distanciació que permet la comèdia. L'home actual viu la religió des d'una perspectiva espiritual, confia en la lògica i la raó per entendre i trobar les veritats que regeixen l'univers. Aquesta lògica i nova perspectiva prové de la necessitat de canvi de valors per l'aparició i intensificació de tendències que han modificat el nostre present, com la globalització, el pluralisme cultural o la igualtat de la dona (Gómez-Heras, 2015). El cinema contemporani de les últimes dècades sorgeix sota lemes estètics i ideològics, se segueix la religió de forma objectiva. Els autors moderns Orellana i Martínez debaten entre el bé i el mal, la religió i la llibertat, i entre el comunisme i el capitalisme. Ja no es tracta el

cinema de gèneres, es crea una completa barreja de característiques suposadament marcades que dissonaven. A més de la col·lisió entre elements irrealistes i exagerats. Orellana i Martínez parlen d'un cinema centrat en els antagonistes del nostre dia a dia, on ja no es tracta als herois. Quant a la religió, l'audiovisual ho narra des de l'espiritualitat i la cerca del sentit en un món secularitzat, des de l'observació i el dramatisme del seguiment de Déu en l'actualitat. La mirada és molt més crítica i la importància de Crist passa a segon pla: l'home és el protagonista del món. El que conté, indirectament i com a conseqüència, el sorgiment més constant de la crítica a la religió pels efectes negatius que ha pogut tenir en l'ésser humà.

Sota aquesta nova forma de tractament i perspectiva de, sobretot, el cristianisme en la societat del Primer Món Occidental, la teoria crítica de les indústries culturals es repeteix i la religió i la seva estètica es transformen en un producte més. Ja no veiem a la gran pantalla una representació fidel de la Bíblia, sinó les seves conseqüències i ella com a naixement de l'espiritualitat i la por. Des d'aquesta perspectiva, neix a Espanya el centre de l'anàlisi presentada: la sèrie "La Mesías" (2023).

2.5. La representació de la religió al cinema a Espanya cronològicament

Espanya és un país on la religió cristiana ha tingut molta representació al llarg de la història. El catolicisme, les seves tradicions i valors, han estat recurrents a l'audiovisual per representar de forma fidedigna la Bíblia, amb idealització o com a mode de crítica. A mesura que han passat els anys tant la creença com la temàtica han canviat.

Es considera que a Espanya el cinema va començar l'any 1895, tan sols un any després del seu inici a França. Des d'aquest fins als anys trenta la influència de Crist era dominant. Com passava en l'àmbit internacional, els films eren retrats realistes dels personatges bíblics, tot amb un caràcter devot que reflectia la societat espanyola. Així doncs, alguns films sortien de la norma. La revolució cinematogràfica vers aquestes característiques no arribava, però la mostra de les realitats socials impactaven (Castillo i Castillero, 2019). Amb el film "La hija de Juan Simón", l'any 1935, dels directors José Luis Sáenz de Heredia i Luis Buñuel, es trencava amb la uniformitat del cinema religiós de l'època. El drama aborda la temàtica religiosa, la tradició i la llibertat en el context temporal en el qual es trobava Espanya.

El cinema, al final, mostra el que es demana, el que representa al públic a cada època. Els seus avenços, les seves virtuts, els seus valors i les seves formes d'entreteniment. No ens sorprèn, doncs, que en entrar a l'època de la Guerra Civil i el franquisme, on l'església era un pilar fonamental de suport dels ideals del dictador, les produccions audiovisuals exaltessin la fe catòlica i els conceptes de cel, infern, el bé i el mal. Sent una Dictadura, la censura estava a l'ordre del dia, el que no permetia un cinema revolucionari. Mentre als anys quaranta les històries bèl·liques omplien les sales de cine, la introducció de l'ideal i el catòlic era gairebé tot el que es podia visionar a Espanya. A més, la censura limitava mitjançant codis cada pel·lícula i si passaven el filtre quedaven sotmeses a un codi de limitació d'edat per cada film. Utilitzaven des de l'església llistes de qualificació moral imposades per directrius eclesiàstiques amb poder al país, des de l'Oficina Nacional Catòlica d'Espectacles. L'únic que mantenia certa revolució a l'audiovisual durant aquells anys era el cinema metafòric (Colmenero, 2014, pp. 143-151).

Un exemple de film religiós en l'època franquista és "Marcelino, pan y vino" (1954) del director Ladislao Vajda. El personatge principal genera emoció vers Crist. La producció representa els valors correctes del catolicisme.

Entrant als anys setanta i la seva transició democràtica de la mà dels canvis socials, el cinema espanyol obria fronteres i començava a tractar temàtiques més diverses i perspectives diferents, agafant la religió des de distàncies més controvertides. Les opinions o tendències de la gent de la cultura es van començar a mostrar. L'interès en termes polítics i en la política va augmentar i projectes cinematogràfics que havien quedat paralitzats es van reprendre. Directors com Bardem, que a l'època franquista es refugiava en produccions comercials, comencen a realitzar crítiques socials o films de valors concrets més arriscats. Tot i això, el poder eclesiàstic no desapareix d'un dia per l'altre, i la revolució i crítica vers el dogma esmentat continuava generant conflictes i intents de censura. L'exemple més evident és la primera polèmica amb el musical "Jesus Christ Superstar" (Norman Jewinson, 1973). S'estrenava l'any 1975 amb censura, actituds crítiques extremades i discussions a la premsa. Finalment es publicava amb traduccions de cançons alterades (González Martínez, 2003).

A la transició es comença a veure el desprestigi als membres eclesiàstics, el que obria les portes a la sàtira i l'humor vers les tradicions episcopals. El poder i la por que es relacionava

amb la imatge del sacerdot a l'era franquista es trenca donant pas a un nou personatge als anys setanta, on els nous sacerdots o es pervertien o es mantenien implacables en una societat plena de desitjos i "verins". A més de començar a rebre crítiques ferotges com la del film "El Sacerdote" d'Eloy de la Iglesia (1978). Les monges al cinema espanyol de l'època eren també figures dictatorials, impartien por i prejudici (González Manrique, 2003).

Finalment, entrant a la contemporaneïtat espanyola, la religió no és tant el catolicisme com la fe i l'esperança, com la psicologia de qui hi creu. Les crítiques arribaven a l'època anterior però el pes principal de la visió negativa de la religió i, sobretot, de l'església, arriba amb el segle XXI.

El cinema religiós és actualitat. Trobem un audiovisual crític i conscient del correcte i l'incorrecte. Se segueix, fora del gènere d'humor, mostrant els càrrecs eclesiàstics de forma dictatorial i es mostra el pitjor de l'església sense censura ni autolimitació. L'exemple més clar: "La mala educación" d'Almodóvar, l'any 2004. La icona del cinema espanyol ha representat, al llarg de la contemporaneïtat, de diverses formes a l'església, caracteritzant a les monges de forma diferent i donant veu a personatges absolutament creients, sense deixar de parlar de la fe. La religió, per ell, és inspiració. L'actualitat i les noves generacions han sabut agafar les creus i fer-les seves, treure'ls-hi el sentit que s'arrossega des de fa dècades per aportar només una realitat més d'entre altres. És aquí quan es trenca amb la censura dels alts càrrecs. *"Me indigno por ver la inacción absoluta de los que gobiernan en la Iglesia"*, esmentava a una entrevista l'autor l'any 2023 per *La Vanguardia*. "La mala educación" trencava el 2004 narrant els abusos físics i sexuals en les mans d'un sacerdot professor d'escola.

Aquest llegat de la crítica a la religió i de l'obsessió amb la fe i els seus personatges passa de les mans d'Almodóvar a Calvo i Ambrossi.

2.6. "La Mesías" (2023)

"La Mesías" s'estrena l'any 2023. És dirigida per Javier Calvo i Javier Ambrossi, "Els Javis" de nom artístic, els quals han dirigit, creat i escrit el projecte. Es va distribuir per la plataforma de *streaming* espanyola *Movistar+* i consta de set capítols d'aproximadament una

hora de duració que s'iniciaven l'onze d'octubre de 2023 a la plataforma esmentada de forma pública, tot i haver tingut la seva estrena mundial el 28 de setembre del mateix any al Festival Internacional de Cine de Sant Sebastià. És un thriller, o sèrie de gènere dramàtic, on el centre temàtic es troba en el cristianisme.

L'argument s'obre amb la viralitat d'un videoclip musical de sis germanes amb cançons religioses que arriba a les mans d'un dels protagonistes, d'Enric. Reconeix les cantants perquè són les seves germanes petites, les quals viuen encara a la casa de la qual va fugir quan era adolescent. Tal com va fer ell, també va fer la seva germana Irene. A partir d'aquesta viralitat, els germans retornen a les vides de la família.

La història narrada es divideix en èpoques temporals. Primerament amb la infantesa d'Enric i Irene quan eren els únics fills de Montserrat Baró, una jove mare de dos infants que busca el seu camí vital i canvia de casa constantment a mesura que troba diversos amors, sempre acompanyada dels seus fills. És despreocupada i valenta. Fuig, en primera instància, d'una casa on la seva parella la maltractava. Sent incomprensió del món que la rodeja. Durant aquest procés, una nit coneix a Pep Puig, major que ella. El Pep s'enamora de Montserrat, en els seus ulls veu un senyal diví. L'home, creient cristià, la instrueix en el camí de la fe fins al punt on comencen a viure junts, a ser parella i a tenir filles. Viuen tots a una casa de camp perduda a un poble sense definir a Catalunya, lluny de botigues, establiments o societat.

Montserrat, en una edat ja adulta, diu sentir a Déu i és capaç d'escriure les paraules del Senyor, qui, amb el temps, li demana que transmeti el missatge diví mitjançant cançons versionades per les seves filles. Enric i Irene marxen de la seva família en la cerca de viure una vida lluny de la religió, deixant enrere a les que en la tercera època filmada són les anomenades "Stella Maris", antic títol de la verge Maria. Tant la Irene com l'Enric mostren unes conseqüències psicològiques evidents resultants de la seva infància tancada en la fe, i, a més, es toquen temes com els abusos psicològics, sexuals, la llibertat, l'amor, les drogues i la família.

Montserrat dona sentit a la seva existència amb el deliri i la paraula de Déu. El seu camí vital és un problema per ella des de l'inici de la sèrie. La religió la salva. La realitat que transmet a les seves filles és només la transmesa per aquesta paraula divina, no vol que existeixi més frontera que aquesta. *"No puede aceptar que ella que era tan guapa, tan enérgica y libre, que*

haya tenido una vida que haya sido estar encerrada y postrada en una cama, con un hombre al que no sabe si quiere”, diuen els directors a l'entrevista de 2023 pel diari 20 minutos. "Por eso, se inventa que es La Mesías, para ser, al menos, la protagonista de algo", apunta Javier Calvo. Déu és la raó de vida de Montserrat. És la seva guia, la del seu marit i, indirectament, la de les seves filles. Tot i això, les filles segueixen a la seva mare, convertint-la, de forma simbòlica, en Crist.

Trobem a un Enric adult en la tercera època temporal. Es busca a si mateix, amb unes evidents addiccions a l'alcohol i al tabac. Al primer capítol es mostra gravant unes peces audiovisuals a la muntanya de Montserrat, Catalunya, a l'espera de trobar-se amb quelcom sobrenatural al cel. En canvi, l'adultesa d'Irene és completament diferent. Lliure de vicis, la religió no forma part de la seva vida. Treballa com a cosidora a una marca i viu de forma estable amb la seva parella, a qui coneix des de l'adolescència. Tots dos mostren les conseqüències dels traumes de la seva infantesa amb detalls i de forma explícita, amb un passat que els supera en tot moment i al que no poden mirar de forma directa (Sánchez, 2004).

La religió és el mòbil i el que construeix tota la narració: està present des del primer capítol. Però, queda evidenciat l'estil cinematogràfic actual, no simplificant tot el moviment en el cristianisme, sinó donant veu al sentiment de la fe. Javier Calvo, l'any 2023, per *El Periódico*, determinava sobre la sèrie:

"Aquí el interés está no tanto en la religión como en las creencias, que pueden ser religiosas, pero también en los extraterrestres o en el poder sanador del cine. Esas creencias no son sino un reflejo de la incertidumbre consubstancial al ser humano. Tenemos que creer en algo porque, si no, ¿a qué nos agarramos?"

La representació religiosa es troba en cada escena, de forma explícita i implícita. No es mostra a Déu, però, està representat en els missatges que dona la protagonista, Montserrat. Les "Stella Maris" viuen felices abraçant aquesta fe, però els altres dos germans la repudien i l'atmoreixen. L'estètica de cada escena també conté elements que representen la religió i caracteritzen als personatges cristians amb clixés d'antiguitat.

La crítica dedicava les seves millors paraules al projecte per suposar un salt qualitatiu en els continguts dels autors (Jiménez, 2023). També per l'elenc de renom amb actrius com Carmen Machi o Ana Rujas com a protagonistes. Valoraven el fet d'aconseguir mostrar

el creixement humà des de la posició secundària en tot moment de la fe, a més d'un gran treball tècnic i visual, i una producció impecable (Jiménez, 2023). Per primer cop els Javis fugien de l'humor per endinsar-se en la foscor de la realitat de forma clara. *"La Mesías es una historia sobre una persona fallida, la perversión de la fe, la maternidad toxica y la capacidad de los seres adultos de arrastrar los traumas de la infancia"* (Solà, 2023). Des de la revista *Vogue Spain* la defineixen com la sèrie de l'any sense necessitat d'esperar, en el seu moment, al fet que aquest acabés.

La sèrie ha estat un fenomen de masses en el que han col·locat en els nostres televisors i en nosaltres temes d'importància pels autors, tal com descriuen teories com *l'agenda setting*, o, per la viralitat de cada capítol, la teoria crítica de les indústries culturals. Els Javis s'han vist rodejats de premis, de nominacions i, sobretot, de promocions televisives, a diaris, a pòdcasts... A l'entrevista pel diari *20 minutos* l'any 2023 expliquen com "La Mesías" els hi ha fet d'altaveu per parlar de les conseqüències de la fe. Aquest és el centre de tot.

Els crítics coincideixen: no és al que els Javis ens tenen acostumats. Tot i això, la religió i el moviment LGTBQ+ continuen sent la base de l'obra. A l'entrevista de 2023 pel diari *El Periódico*, Javier Calvo esmenta com, sense ser-ho explícitament, la sèrie tracta l'homosexualitat. Créixer tancat, l'impuls rebel i el desig d'escapar. La por de pensar: què passarà en sortir? Realitzen una correlació entre l'homosexualitat, el pecat i la religió, elements presents en la carrera dels directors des del seu naixement.

2.7. La filmografia de Javier Ambrossi i Javier Calvo i la seva relació amb la religió

Els dos autors han estat des de l'adolescència implicats en el cinema. Ambrossi des del darrere i davant de les càmeres i Calvo com a actor. L'any 2016 estrenaven a la plataforma digital de la cadena espanyola *Antena 3*, *Flooxer*, una web sèrie anomenada "Paquita Salas", on dirigien la vida, des d'un punt còmic, d'una representant de famosos. Per l'èxit que va obtenir era comprada per la plataforma de *streaming Netflix* l'any 2018. Després d'aquesta direcció, materialitzaven l'obra teatral "La Llamada" portant-la al cinema el 2017. Eren, amb aquelles produccions, els grans triomfadors dels Premis Feroz i la crítica aclamava la seva

nova forma de crear contingut audiovisual, fent obres còmiques amb missatges necessaris i referències actuals pertanyents, sobretot, a la generació Z, als mil·lennistes i als fenòmens virals de xarxes socials. Després de l'adaptació es coronaven com les joves promeses del cinema espanyol.

L'any 2020 s'iniciaven en el món del drama, homenatjant la celebritat transsexual "La Veneno" amb la sèrie que porta el mateix nom. El biopic acomplia els nous estàndards, fent una sèrie dinàmica, fidel i inclusiva, donant veu a una minoria des del respecte i l'estima. Es transformaven així en icones, no només de la direcció, sinó de la lluita *queer*. La religió no només ha estat present en la seva última obra, sinó en cadascuna de les direccions que han portat i, sobretot, en els èxits esmentats.

A les següents sèries i pel·lícules dels Javis es representa la religió com a temàtica principal general o com a temàtica en trames secundàries. Mitjançant el visionament d'aquestes creem una visió general del tractament dels directors del cristianisme i la fe en Déu.

- **Paquita Salas (2016)**

La seva primera sèrie d'èxit és la representació per excel·lència de la cultura pop espanyola. Entenem cultura pop com el moviment social que engloba idees, costums, imatges o activitats del corrent de masses occidental vinculat als mitjans de comunicació i les xarxes socials. Una caricatura des de la clau de l'humor amb el qual gran part del sector audiovisual i l'audiència es pot sentir representat (Doñate-Ventura, 2020, pp. 247-254).

Vist des de la perspectiva de la teoria crítica, la idea de la sèrie va enganxar a un públic molt concret, el que va fer que els mitjans de comunicació tinguessin interessos capitalistes en continuar el producte i explotar-ho en més d'una temporada.

La sèrie tracta el personatge de Paquita Salas, una dona adulta que té una agència de famosos. La seva vida comença a donar moltes voltes humorístiques i aleatòries quan comença a perdre representats. En veure's en aquesta situació, la sèrie descriu la història d'una dona de costums antics que es veu obligada a reinventar-se i innovar. La religió està agafada des de la comicitat per completar aquesta "antiguitat" que forma la cultura que engloba a una dona de certa edat de l'Espanya més castissa. Les escenes on aquest cristianisme és explotat són escenes de

caràcter humorístic però molt centrades en la fe de la protagonista. Una de les escenes més reconegudes al llarg dels capítols succeeix a l'interior de l'aragonesa església de Borja davant del quadre restaurat "Ecce Homo" de Jesús. Allà sent la crida de Déu i vol canviar el seu rumb vital (Capítol 4, Temporada 2). Un altre moment relacionat succeeix al capítol 5 de la tercera temporada amb la presència de Déu en la protagonista quan viu la mort i enterrament de la seva mare al seu poble natal, Navarrete, a La Rioja. Al final, es tomba al costat del cos sense vida, sota una gran creu. Aquesta serà, l'endemà, treta per una jove del poble, qui, sent la seva pròpia crida del Senyor al capítol. Aquí es veu evidenciada on resideix la importància de la religió en la sèrie: forma part del clixé de l'Espanya més antiga i d'aquells més grans.

- **La Llamada (2017)**

"Para mí 'La llamada' fue un intento de reconciliarme con la religión, de dejar de considerarla mi enemiga. 'La Mesías' se centra más en el aspecto teatral y performativo sobre el que se construyen las creencias.", afirma Javier Ambrossi a l'entrevista realitzada per *El Periódico* l'any 2023.

El film se centra en un campament de monges on passen l'estiu la Maria i la Susana, dues adolescents que somien ser cantants i les quals s'escapen a les nits per quedar amb nois i sortir de festa. Una nit, a la Maria se li apareix Déu cantant una cançó de Whitney Houston, sent aquest el seu senyal diví.

En aquest cas, la religió és, tot i tractar-se des de l'humor, absolutament el centre de la història. Les dues joves canvien per sentir una crida divina, tot i ser la de la Maria la més concreta. En el cas de la Susana, el seu senyal és vers la sexualitat. I, finalment, a una de les monges, la Milagros, de nom també cristià, se li obre un nou horitzó, una nova crida, no vol continuar sent monja.

La religió agafa un to existencialista, es tracta des del senyal per entendre l'objectiu vital dels personatges. S'utilitzen diversos elements per representar la metàfora vital religiosa. En primer lloc, la música, molt emprada al llarg de la història com a mitjà difusor del missatge religiós i d'esperança. En aquest cas, l'espectador no s'oblida en cap moment de què l'amor i la música són un llenguatge universal, igual, que l'espiritualitat i la fe. A més, de portar una

banda sonora on les lletres de cada cançó comporten esperança, fe i el camí vital a seguir (Nuñez-Méndez, 2021).

- **Veneno (2020)**

Cristina Ortiz, coneguda com "La Veneno", és actualment una icona espanyola pel que fa a estètica i a llibertat *queer*. Va ser una personalitat televisiva, actriu, cantant i vedet nascuda a Almeria. Als anys noranta va arribar a la televisió, causant sorpresa en els espectadors. Va ser de les primeres persones transsexuals als canals televisius espanyols als anys noranta. Musa del presentador Pepe Navarro, va ser descoberta com a prostituta a Madrid per passar-se al programa "Esta noche cruzamos el Mississippi", l'any 1995. La seva vida interessava i va ser protagonista de portades, de notícies i premsa del cor. Finalment, moria sota estranyes circumstàncies l'any 2016. L'any 2020 tornava a les pantalles gràcies als Javis.

A la majoria d'escenes de la sèrie se'ns presenta a una Cristina amb una creu penjada del coll, un personatge que escrivia les seves memòries sota el títol "Ni puta ni santa". Ella creu en Déu, el resa i l'estima, tot i la contradicció que genera en el seu interior. Trobem escenes de representació de les pràctiques religioses cristianes típiques durant la sèrie. El fet de resar, la comunió i la boda. L'escena de la comunió és realment important per entendre la visió transmesa del cristianisme tant a la sèrie com a la vida de la protagonista. Al capítol 5 veiem la infància de Cristina Ortiz amb un "Joselito" que el dia de la seva comunió entra amb un vestit d'home confeccionat en forma de faldilla i una enorme creu al coll. Entra somrient a l'església, tothom el mira, i ell camina fent salts, orgullós. Al seu pas, cares de vergonya i preocupació, i el disgust de la seva mare. Amb l'escena ho entenem tot: ella hi creu, i és la seva família i l'església els que la repudien per qui és i com s'expressa.

- **Cardo (2021)**

Fora dels seus reconeixements més populars (les tres produccions anteriors i "La Mesías"), agafa molta importància en la trajectòria religiosa dels Javis la sèrie "Cardo" (2021), produïda per ells. Un drama de dues temporades on la protagonista, la Maria, madrilenya en els

anys noranta, deixa el món televisiu per intentar lluitar amb els seus problemes. Drogues, alcohol, l'amor, la toxicitat i altres batalles del dia a dia. Però, també, batalles legals i socials, de caràcter més gran.

La importància i el protagonisme del cristianisme es troba sobretot a la segona part de la sèrie, una seqüela completament espiritual del personatge. La temàtica és la redempció, concepte apadrinat per la religió i la Bíblia. Maria vol redimir els seus pecats. Vol fer el bé, s'obsessiona amb Déu i la veiem resar. Vol trobar la fe, el seu camí i una esperança per si mateixa. Rujas, actriu que interpreta a la protagonista i creadora de la sèrie, relaciona “Cardo” (2021) i la creença divina a l'entrevista de l'any 2023 al diari ABC:

“María se acerca a la santa como también nos hemos podido acercar nosotras en algún momento a la fe y a la religión sin saber tanto de Santa Teresa de Jesús, ni de la religión en sí, por vivir en este contexto, por ir a un colegio religioso, lo que heredas de todo eso... Y cómo lo usas. María no es una experta en Santa Teresa de Jesús esta temporada. Le dan un libro, ella lo toma como una inspiración, se agarra a ese libro, a esas frases que la ayudan en el día: 'Bueno, si me repito esta frase, me salvo.'”

L'estètica gira entorn la religió, amb imatges de la protagonista vestida de verge i creus a tots els llocs. La cerca del perdó persegueix a la protagonista, la culpa la porta a la tristesa i a la desesperació. L'altre protagonista, sense mostrar-se en cap escena, és Santa Teresa de Jesús, monja, escriptora i fundadora de la “Órden de las Carmelitas Descalzas” al segle XVI. Cada capítol de la temporada s'inicia amb una frase seva del llibre “El libro de la vida”. Els Javis, per tant, ho tornen a fer. La religió i la fe com a guia espiritual quan ens trobem perduts.

La sèrie “Cardo” (2021) resumeix el *modus operandi* dels Javis quant a la utilització de la religió i la seva representació en fer cinema. Mostren de forma explícita l'imaginari comú que relacionem amb el cristianisme, estètiques molt marcades amb creus, noms de Verges i altres personatges bíblics, protagonistes creients que realitzen en escena diverses pràctiques de confirmació de la fe i bandes sonores amb lletres explícites sobre la religió. A aquesta representació comuna que trobem en el visionament de les peces, se suma l'estreta relació que proposen els autors entre el cristianisme i personatges o referències *queer*, el que es pot determinar com una crítica al càstig que s'ha imposat des de la Bíblia a les persones LGTBIQ+.

En cap de les obres esmentades els directors presenten la temàtica religiosa des de la presentació realista de cap fragment de la Bíblia. La importància recau en els efectes psicològics del cristianisme en els personatges que ens presenten i l'esperança que els hi dona la fe. Per tant, les sèries i pel·lícules de Javier Ambrossi i Javier Calvo són un bon exemple del tractament de la representació religiosa a Espanya actual i el canvi que ha succeït des dels inicis del cinema religiós fins ara, que, com esmentàvem, és important pel seu efecte psicològic i s'intenta tractar sense tabús.

2.8. Preguntes d'investigació

Mitjançant el marc teòric, el visionament de la peça i una lectura acurada sobre la teoria crítica de les indústries culturals des de, sobretot, les afirmacions de Marx, i l'ACD, concloem amb les preguntes d'investigació. Estructuraran la metodologia de la recerca definint encara més que és el que es vol investigar. Són el marc de referència per fer l'anàlisi.

Les preguntes d'investigació parteixen dels conceptes definits de: representació, religió, els conceptes del positivisme, negativisme, el bé i el mal. A més de sorgir de la inspiració de les lectures d'anàlisi del discurs de la representació de la religió, el visionament de films religiosos esmentats al context cronològic i de les peces audiovisuals elaborades pels Javis i el seu respectiu tractament de la fe i la creença.

La pregunta principal: **Com es representa la religió a la sèrie “La Mesías” (2023)?**

Partint de la principal sorgeixen preguntes més específiques:

- Els personatges religiosos i el seu discurs reforcen estereotips del cristianisme? (Bogeria, culpabilització constant al Dimoni d'allò que no els fa sentir còmodes, agraïment de tot succés positiu a Déu, pràctiques religioses com el res de forma constant i religió com a mode de manipulació.)¹
- La representació religiosa és majoritàriament positiva o negativa?

¹ Els estereotips esmentats sorgeixen de la cultura popular i oral de l'imaginari de les generacions més recents (Mil·lenistes i Generació Z) vers el cristianisme a Espanya. Es determinen des d'una aproximació des de l'observació mitjançant el *close reading* de l'ambient social de les generacions esmentades.

- Es tracta de forma humiliant ser o no ser cristià per part dels personatges?
- Es qüestionen les creences religioses a través del discurs?
- El discurs transmet el canvi de creients a ateus dels personatges d'Irene i Enric?
- Existeix relació entre el tipus de personatge (principal, secundari, eventual) i el ser creient?

3. Metodologia

3.1. L'Anàlisi crítica del discurs com a eina en l'anàlisi cinematogràfica

La metodologia consistirà en una anàlisi crítica del discurs. S'analitzarà la representació de la religió i la transmissió negativa en el cinema, en aquest cas, la possible perspectiva negativa del cristianisme des de l'anàlisi de la representació religiosa.

Trobem les característiques d'aquesta anàlisi en la lectura del treball escrit “Discurso de odio contra el colectivo LGTBIQ: representación en la serie Veneno” (Martínez de Bartolomé Rincón i Rivera-Martín, 2022). En la tesi es tracta l'abús de poder que el discurs visual i sonor a l'audiovisual pot tenir sobre nosaltres. Les variables, el mètode i la realització de l'anàlisi és la forma escollida en aquest treball d'investigació de "La Mesías" (2023). Vol demostrar una perspectiva negativa de la representació, en aquest cas, del col·lectiu LGTBIQ+ a "Veneno" (2020), dels mateixos autors. Representa exactament l'estructura metodològica d'aquest TFG, en, a més, tractar-se d'una sèrie d'estil similar, del mètode analític escollit i de la divisió en capítols per realitzar l'anàlisi. És aquí on veiem la importància que obté en el discurs el to, variable escollida i necessitada.

Un altre exemple de la metodologia i la inspiració per la nostra anàlisi és el Treball de Fi de Grau d'Irene Tenaguillo Arriola de l'any 2021: “Análisis narrativo de la representación trans en la serie española Veneno: un paso hacia la normalización”. S'utilitza el mètode d'anàlisi crític del discurs en la ja mencionada "Veneno" (2020), dels Javis. En el text es troba si el discurs retransmès per l'audiovisual mostra homofòbia, el que es tradueix en una visió negativa, doncs és un discurs d'odi. En el TFG seleccionat es treballa en l'anàlisi de la construcció dels personatges de la sèrie, aspecte que analitzaré des de la selecció de variables, a més de la menció constant dels films i de la temàtica en la història del cinema espanyol, model igual a aquest.

Un altre cas de l'anàlisi és el treball de fi de grau “El discurso de odio contra el colectivo homosexual y su representación en la serie Física o Química” (Esteruelas Caldú, 2020). En ell trobem una anàlisi de la mateixa matèria: l'homofòbia. En aquest cas s'investiga des de la construcció dels personatges, el que inspira a les variables relacionades amb els protagonistes de "La Mesías" (2023). Troba la representació d'estereotips en la definició de cada personatge de la sèrie “Física o química” (2008).

El racisme és una altra representació negativa a la societat, visió que la immigració i la diferència és quelcom destructiu. L'audiovisual en ser una representació dels interessos i de les característiques de certes parts socials, ha pogut retransmetre aquesta visió negativa de la immigració o de qui no és de la teva mateixa nacionalitat. “Racismo y medios de comunicación: representación del inmigrante magrebí en el cine español” (Navarro, 2009) és una mostra més de la capacitat del cinema i les sèries per transmetre amb escenes, personatges i diàleg una perspectiva negativa. La introducció afirma: *“este artículo se adentra en el análisis de las estrategias textuales a través de las cuales el cine español acaba reproduciendo muchos de los estereotipos asociados en el imaginario colectivo español a la figura del moro”* (p. 337). Analitza textos cinematogràfics i conclou que, tot i voler tractar el racisme des de la denúncia social, ha costat anys no transmetre clixés negatius i racistes. Per la seva realització utilitza un marc teòric que repassa també i de forma resumida les diferències entre nacionalitats a la història del cinema, escollint els films més rellevants. El tractament del diàleg i dels personatges amb perfils estereotipats es pot aplicar a la possibilitat que personatges a "La Mesías" (2023), com per exemple els pares protagonistes, els més religiosos, aconsegueixin amb clixés del cristià devot a Espanya.

3.2. Selecció i justificació de la mostra

La mostra són els set capítols de la sèrie "La Mesías" emesos l'any 2023 a la plataforma en línia *Movistar+*. S'analitzaran tots els capítols de la peça audiovisual per obtenir uns resultats complets i verídics de la recent obra. En total, el visionat dels capítols és de 447 minuts. Cada capítol dura aproximadament una hora, tot i que, el minutatge varia en cadascun.

"La Mesías" és seleccionada pel pes i la rellevància assolida des de la seva estrena l'any 2023, la seva trama fosca i relacionada amb la religió i la forma, indirecta en certs casos, de tractar-la. A més de ser un producte poc estudiat per la novetat que significa encara en l'any 2024.

A continuació la fitxa tècnica de la sèrie amb els subapartats necessaris tècnicament per presentar qualsevol peça audiovisual i l'enumeració dels capítols seleccionats. La fitxa tècnica és una elaboració pròpia i la informació prové del visionament i de les dades obtingudes en la recerca elaborada pel marc teòric, sobretot, en l'apartat sobre la sèrie.

Taula 1

Fitxa tècnica de la sèrie “La Mesías” (2023):

Fitxa tècnica
Títol original: La Mesías
Idioma original: Castellà
Directors: Javier Ambrossi, Javier Calvo
Productors: Javier Ambrossi, Javier Calvo, Domingo Corral, Susana Herreras, Fran Araújo
Data d'estrena: (<i>streaming</i>) 11 d'octubre de 2023
Gènere: Drama, Thriller
Duració: 60 min aproximats
Protagonistes: Macarena García, Roger Casamajor, Lola Dueñas, Ana Rujas, Albert Pla, Carmen Machi, Amaia Romero, Nora Navas, Betsy Túrnez, Aixa Villagrán, Irene Balmes, Bruno Núñez, Javier Beltrán, Mari Paz Sayago, Biel Rossell, Sara Martínez, Ania Guijarro, Carla Moral, Ángeles Ortega, Iona Roig, Arlet Zafra, Joana Buch, Ninoska Linares, Cristina Rueda, Mabel Olea, Valeria Collado, Sara Roch
Premis: Millor sèrie als Premis Forqué 2023, Millor interpretació femenina a sèrie TV per Lola Dueñas als Premis Forqué 2023, Millor interpretació masculina a sèrie TV per Roger Casamajor als Premis Forqué 2023, Millor sèrie dramàtica als Feroz 2024, Millor actriu protagonista a sèrie de TV per Lola Dueñas als Premis Feroz 2024, Millor actor protagonista a sèrie de TV per Roger Casamajor als Premis Feroz 2024, Millor actriu de repartiment a sèrie TV per Irene Balmes als Premis Feroz 2024, Millor actor de repartiment a sèrie TV per Albert Pla als Premis Feroz 2024, Millor guió de sèrie als Premis Feroz 2024

Font: Elaboració pròpia

La mostra per dur a terme l'anàlisi és la mateixa sèrie. Després de presentar de forma tècnica "La Mesías" (2023), és necessari presentar cada capítol, en partir del visionament de cadascun per fer l'anàlisi. La taula 2 d'aquest apartat, doncs, presenta el títol del capítol, la seva duració exacta i una breu sinopsi elaborada de forma pròpia mitjançant el visionament. La informació donada ajuda a entendre el posterior discurs analitzat i comença a presentar el tractament de la

religió en aquest audiovisual. A més, d'aclarir la narrativa de la sèrie, el que ajuda a entendre la posterior anàlisi i els resultats.

Taula 2

Taula amb els capítols seleccionats com a mostra, amb els seus títols, duració i una breu sinopsi que contextualitza:

Capítols
<p>Cap 1: Montserrat</p> <p>Duració: 66 minuts</p> <p>Es presenta a Montserrat, una jove mare de dos fills, Irene i Enric, que marxen de casa del seu pare buscant una nova vida. Montserrat vol conèixer món i sobretot homes que puguin fer de pare. Es mostra a un Enric adult, treballant en la gravació d'un film a la muntanya de Montserrat on coneix gent que ha estat segrestada suposadament per ovnis. En aquest rodatge descobreix les "Stella Maris", set noies que canten a la Verge Maria. Són les seves germanes, el que fa que vulgui contactar amb Irene.</p>
<p>Cap 2: Resurrección</p> <p>Duració: 67 minuts</p> <p>El passat torna a la vida d'Irene per més que fugí del seu germà i la seva reaparició a la seva vida. Mitjançant <i>flashbacks</i> del passat es mostra una nova ruptura de Montserrat, com coneix al Pep i les primeres discussions de l'Enric amb la seva mare. Finalment, veiem el retrobament d'Irene i Enric, a més de les imatges del Pep i la Montserrat començant a tancar a casa als seus fills quan eren petits.</p>
<p>Cap 3: Cantando bajo la lluvia</p>

Duració: 78 minuts

Montserrat intenta fugir de casa, però s'adona que està embarassada, el que la fa tornar. Apareix la infància i creixement de les noves germanes d'Irene i Enric, tots tancats a casa i sense contacte amb l'exterior. Només reben classes de religió de la germana del Pep.

Cap 4: Instrucciones divinas para salvar el mundo

Duració: 71 minuts

Montserrat comença a donar el seu missatge diví, porta a desconeguts a casa per solucionar-los problemes. Un dia, parlant amb Déu, rep el missatge del fet que han de salvar el món els seus fills cantant música cristiana. L'actuació causa riures i humiliacions, i es crea "Stella Maris", amb la resta de les germanes. Un grup musical sense Irene i Enric.

Cap 5: Una mujer vestida de sol

Duració: 55 minuts

La Irene i l'Enric comencen a retrobar-se amb el seu passat, passant per consulta psicològica i anant a veure a les "Stella Maris". Recorden com els serveis socials obliguen la família a portar a l'escola als nens.

Cap 6: La cara de mi madre

Duració: 55 minuts

L'Enric torna a casa de Montserrat i contribueix en els videoclips de les "Stella Maris". Finalment, Irene també hi acudeix. Una de les germanes agafa valentia i fuig.

Cap 7: Wonderland

Duració: 55 minuts

Cecilia comença a viure amb la Irene. Mentrestant, l'Enric fa un viatge astral per continuar connectant amb el seu passat.

Font: Elaboració pròpia

3.3. Eines d'anàlisi

Per analitzar la representació de la religió a la sèrie "La Mesías" (2023) es recorre a l'anàlisi crítica del discurs, l'ACD. Existeixen diversos articles i llibres que expliquen aquesta anàlisi com els de Fairclough (1995), Wodak (2002), Toolan (2002), Weiss (2003), Meyer (2003), Chilton (2005) i el principal, Van Dijk l'any 1999 (Colorado, 2010, p. 582). Aquests autors, juntament amb Íñiguez (2006), defensen que aquells que controlen el discurs poden controlar la perspectiva amb la qual es transmet un missatge i, indirectament, la ment del públic que rep el missatge. A "Discurs i poder", de Van Dijk, es defineix l'ACD com "*un tipo de investigación analítica sobre el discurso que estudia primariamente el modo en que el abuso del poder social, el dominio y la desigualdad son practicados, reproducidos, y ocasionalmente combatidos, por los textos y el habla social y político*" (2009, p.149). En aquesta mateixa tesi de l'autor s'expressa la directa relació entre les teories crítiques de les indústries culturals i l'anàlisi crítica del discurs: "*Los ECD utilizan cualquier método que sea pertinente para los objetivos de sus proyectos de investigación y esos métodos son, en gran medida, los que se utilizan generalmente en los estudios del discurso*" (2009, p. 21).

Aquesta mena d'investigació analitza el discurs no només des de la perspectiva lingüística, cerca entendre la desigualtat i l'abús de poder i la forma que es pot transmetre. No és una anàlisi especial del discurs, s'inclouen totes les anàlisis del discurs i les seves formes de fer (Wodak i Meyer 2008; Titscher 2000). Els seus principis es generaven a l'Escola de Frankfurt i les seves propietats generals es relacionen amb problemes socials i qüestions polítiques de forma multidisciplinària. La religió, doncs, ha estat sociològicament i antropològicament una forma de dominació inconscient, objectivament aconsegueix ser un fenomen de masses, una forma de generar certes actituds i certs actes i prohibir-ne d'altres. L'ACD, per tant, es relaciona amb l'anàlisi de la religió a la sèrie.

L'anàlisi crítica del discurs investiga també la selecció del discurs per part dels autors i el domini de qui té el poder, en aquest cas els Javis, per controlar la perspectiva i temàtica transmesa (Lukes, 1986; Wrong, 1979). Els que tenen el poder controlen no només el discurs, sinó elements característics dels personatges, les situacions comunicatives o les accions (Van Dijk, 1999).

Quant a la metodologia, l'ACD no segueix matrius ni és específica. S'assumeix que cada enfocament té la seva pròpia metodologia, que es pot definir com intuïtiva (Rodríguez de Austria Giménez de Aragón, 2015). Com s'ha esmentat, la metodologia que se seguirà serà qualitativa i relacionada amb l'escollida per "Discurso de odio contra el colectivo LGTBIQ: representación en la serie Veneno" (Martínez de Bartolomé Rincón i Rivera-Martín, 2022).

Per tant, l'eina d'anàlisi serà l'elaboració d'una anàlisi qualitativa, l'anàlisi crítica del discurs, que parteix del visionament dels capítols esmentats a la taula 2 de l'apartat de metodologia a la pàgina 35. Utilitzarem el *close reading* a l'hora de seleccionar els discursos relacionats amb la representació de la religió. És la comprensió profunda que parteix de la lectura detallada d'investigacions i des de la qual s'extrauen conclusions, afirmacions o interpretacions pròpies. És la interacció que implica l'observació i l'acció recíproca entre lector i text, fomentant una anàlisi crítica i reflexiva. Per realitzar-ho es té en compte la contextualització històrica i cultural.

Finalment, els resultats es duran a terme de forma qualitativa.

3.4. Categories d'anàlisi

Les categories d'anàlisi són necessàries per categoritzar, estructurar i interpretar grans volums d'informació. En aquesta investigació, a més, és necessari establir unes divisions per categoritzar el discurs i relacionar-lo amb les preguntes d'investigació. Tot i no ser una anàlisi quantitativa, sinó, qualitativa, les divisions estructurals situen, en tot moment, la informació per poder extreure els resultats. Per identificar les tendències, respondre les preguntes i poder comparar aspectes del discurs, com per exemple, la negativitat o la positivitat transmesa, són necessàries les categories que, a més, ajuden a desglossar el discurs en parts manejables i significatives, facilitant l'avaluació crítica dels missatges i les intencions dels autors. Això

proporciona una visió més àmplia i profunda de com el discurs modela i és modelat pel món que ens envolta.

Tot i partir de les variables proposades pels autors Van Dijk (2003) i Kodak (2003) (les relacionades de forma directa amb l'anàlisi: estil lèxic, sintaxi, figures retòriques, estratègies de referència, estratègies de predicació, estratègies de graduació, estratègies d'argumentació, macro proposicions, implicacions, perspectiva, coherència, descortesia i imatge), les que s'adeqüen a la representació escollida són les esmentades a l'estudi "Discurso de Odio contra el colectivo LGTBIQ: Representación en la serie Veneno" (Martínez de Bartolomé Rincón i Rivera-Martín, 2022). S'han seleccionat les que afecten directament el llenguatge en la cerca de l'objectiu de si es transmeten estereotips i la visió negativa, el que es tradueix en les relacionades amb les estratègies d'argumentació i predicació, el to. Se suma a la selecció els personatges que participen en el discurs, qui ho diu i com ho diu.

La selecció de les categories relacionades directament amb el discurs es caracteritzen, en tot moment, per la seva religiositat i en quina etapa temporal de la sèrie es troba el personatge. D'aquesta forma, s'observa el canvi en la creença de certs personatges a causa del creixement, la maduresa i el canvi de vida amb el temps i es conclou amb els objectius generals i específics.

Per crear una taula visual que estructurï la informació per poder elaborar els resultats i l'anàlisi, necessitem presentar el discurs, el diàleg i el context, a quin personatge pertany, si aquest és creient i quin tipus de personatge és, en quina de les tres etapes temporals de la sèrie es duu a terme el discurs i el to amb el qual aquest és expressat. Les categories donen la visió necessària per respondre a les preguntes d'investigació establertes. Finalment, de forma qualitativa i mitjançant el *close reading* es determinarà el tipus de discurs: positiu, negatiu, o, estereotipat.

Les categories d'anàlisi són les següents:

Relacionat amb el tipus de personatge que presenta el discurs:

Època Temporal:

- **Joventut de Montserrat (1):** primera etapa cronològica on Montserrat és una mare jove, l'Enric i la Irene són infants i entra en escena el personatge del Pep, qui canvia la vida a Montserrat. Les germanes petites d'Enric i Irene encara no existeixen.
- **Adultesa de Montserrat (2):** segona etapa cronològica on Montserrat ja és una adulta de més de quaranta anys aproximadament. Viu amb tots els fills a casa amb el Pep i ha nascut la Nora, l'última de les germanes “Stella Maris”. Irene i Enric són adolescents.
- **Vellesa de Montserrat (3):** Montserrat ja es troba en la tercera edat, la majoria de germanes o són adolescents o són adults. La Irene i l'Enric són adults.

És el període específic on s'ambienta la narrativa de la sèrie. Determinar en quina època s'expressa un discurs seleccionat, sobretot es relaciona amb el canvi de creença i pensament dels personatges principals: l'Enric i la Irene. Categoritzar l'època, per tant, permetrà respondre a la pregunta d'investigació relacionada amb els personatges d'Enric i Irene. Sense saber el període del discurs no es pot entendre si aquest mostra un canvi en ells de persones religioses o no. A més, divideix i endreça les escenes i els personatges.

La categoria sorgeix del *close reading* i el visionament dels capítols de la sèrie i la seva pertinent observació. No és una categoria utilitzada en les línies d'investigació esmentades, però és necessària per al present Treball de fi de grau. La categoria és necessària per als objectius i l'estructura.

Creient de la Religió Cristiana:

- **Sí:** el personatge professa una determinada fe religiosa. Cultiva la creença cristiana.
- **No:** el personatge no professa una determinada fe religiosa ni cultiva la creença cristiana.
- **No especificat:** les accions i el discurs del personatge a la sèrie no mostren si cultiva la creença cristiana o no.

Per entendre la perspectiva des que els autors transmeten una visió o altra de la religió en el discurs és important analitzar si el personatge que expressa negativitat sobre el cristianisme o un estereotip es presenta com a religiós o no. És més significatiu si un personatge creient expressa una negativa que si ho duu a terme un ateu. La variable afecta també la pregunta d'investigació sobre la transmissió dels estereotips religiosos, doncs, en principi, són representats en la mateixa construcció dels personatges creients. Finalment, es relaciona directament amb la investigació sobre el canvi de creient a no-creient dels personatges d'Enric i Irene. La categoria és necessària per als objectius i l'estructura.

Actualment, en el context del Primer Món espanyol i des d'una perspectiva de les noves generacions, existeixen tòpics com que el cristianisme pertany a generacions adultes i de la tercera edat, que embogeixen o que la religió és negativa i serveix com a mètode de manipulació de masses. Pel paper que va tenir a la dictadura franquista, el cristianisme s'entén com una “espanyolada”, de forma despectiva, com determinen D'ors i Rina Simón a l'article “¿Sigue España siendo católica?”, del diari *El País*. El sociòleg Juan María González-Anleo a una entrevista per la revista *Aleteia* l'any 2021 determina:

“Según los datos de nuestro informe la religión viene perdiendo terreno desde que se iniciaron, en el año 1984, pero ha habido momentos de aceleración especialmente fuertes de este fenómeno, especialmente entre 1999 y 2005, con un auténtico «salto mortal», una pérdida de 18% de católicos solamente en cinco años.”

És d'aquest ateisme cada cop més generalitzat que es produeixen els estereotips a la cultura oral i popular.

Extraiem la categoria del visionament de la mostra i del *close reading*. És una categoria molt concreta que sorgeix de l'observació. Tot i això, llegim “*Nos ocuparemos del modo en que juegan sus estatus en los conflictos*” (Johnstone, 1979) a l'article “*Identidades culturales a través de textos audiovisuales satíricos: el caso de «La vida de Brian »*” de José Luís Valhondo Crego l'any 2019 a la pàgina 95. L'autor Johnstone es relaciona amb l'anàlisi crítica del discurs. Utilitza la variable de l'estatus, la classe social en els personatges per obtenir els resultats. En el film de “*Life of Brian*” (1979) la representació més marcada en els

personatges és aquest estatus, el que inspira la variable de si a “La Mesías” (2023) són creients.

Tipus de personatge:

- **Principal:** el personatge és clau per la narrativa de la sèrie i és mostrat de forma contínua als capítols.
- **Secundari:** el personatge és mostrat als capítols de forma contínua i és important, però més aviat acompanya als personatges principals en el seu itinerari.
- **Eventual:** el personatge no pren partida a la història, apareix de forma eventual.

El tipus de personatge estableix una divisió que clarifica les dades i mostra la quantitat de personatges principals, secundaris o eventuais religiosos. La variable permet respondre a la pregunta d’investigació sobre la relació del tipus de personatge i el ser creient. És necessària per als objectius i l’estructura.

El tipus de categoria s’extrau de “Discurso de odio contra el colectivo LGTBIQ: representación en la serie Veneno” d’Ireide Martínez de Bartolomé Rincón i Beatriz Rivera-Martín de l’any 2022 i les variables seleccionades dels discursos de Van Dijk (2003) i Kodak (2003) i l’establiment de l’ACD.

Relacionat amb el tipus de discurs:

Tipus de discurs:

- **El discurs expressa que la religió és negativa:** definim com a negatiu el que és desfavorable per la persona. Si la religió, i el discurs vers aquesta, pot fer mal a una persona, fer-la sentir por, tristesa o estar enfadada, s’està expressant que aquesta és negativa. En el cas de la religió, en existir un marc molt concret que determina el que està bé i el que està malament, el discurs expressat tant per algú creient com no-creient pot ser negatiu. En el cas dels no-creients, per la disconformitat amb la

qual poden expressar certes opinions vers la creença, i, amb els creients, per remarcar certs aspectes bíblics que es poden llegir com manipuladors, injustos o cruels amb aspectes com l'homosexualitat, les dones o altres elements.

- **El discurs expressa que la religió és positiva:** definim com a positiu el que és favorable per la persona. Entenem com a discurs positiu aquell que no afecta negativament a ningú, sinó que aporta sensacions i sentiments bons. En el cas de la religió, aquesta es relaciona de forma positiva amb l'esperança i la sensació de benestar que dona als creients.
- **El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme:** un estereotip és una construcció cultural que generalitza les característiques d'un grup humà. Partint de l'observació de l'imaginari actual del Primer Món, el *close reading* del context oral de les opinions sobre el cristianisme actuals en generacions joves i el visionament de la sèrie, els estereotips seleccionats són: bogeria, culpabilització constant al Dimoni d'allò que no els fa sentir còmodes, agraïment de tot succés positiu a Déu, pràctiques religioses com el res de forma constant i religió com a mode de manipulació en personatges cristians o en discursos sobre personatges cristians.
- **Neutre:** no es pot relacionar amb valors estereotipats, negatius o positius.

El discurs és la forma que s'explica la història i inclou com es presenten les idees a la sèrie i al públic. A la pàgina 95 de la tesi "Identidades culturales a través de textos audiovisuales satíricos: el caso de «La vida de Brian »" de José Luís Valhondo Crego (2019) es defineix com "*les interpel·lacions en el guió en els personatges*". Aquest apartat de l'audiovisual és una variable constant i central en tots els ACD. Tot i això, a cada estudi s'adapta el tipus de discurs que es vol analitzar. En aquest, la representació és la religiosa, el discurs té relació amb els elements bíblics, cristians i religiosos. Discursos sobre Déu, sobre creus, sobre el dimoni, la creença, el bé, el mal, ser bon cristià, pràctiques religioses i elements bíblics entren dins el que es considerarà discurs religiós i representació religiosa.

La variable és necessària per a la realització d'aquest Treball de fi de grau, en l'objectiu general i els específics.

To:

- **Humiliació:** to ofensiu, implica menyspreu.
- **Còmic o broma:** to utilitzat per fer riure o distreure.
- **Baralla:** utilitzat en un conflicte o discussió, to agressiu.
- **Afectuos:** to amable i amb afecte. Transmissió positiva.
- **Neutre:** imparcial i sense emocions extremes. Més aviat informatiu.
- **Tristes:** que expressa tristesa o melancolia.
- **Empoderament:** to encoratjat, motivador i fort. Expressa el sentiment que qui es mostra empoderat es veu capaç de fer el que es proposa.
- **Ansiós:** nerviosisme o preocupació.
- **Amb emoció:** intens i expressiu. Positiu.
- **Amb por:** el to expressa por o ansietat. És un to negatiu que crea malestar.
- **Enfadat:** s'utilitza quan se sent frustració, quan quelcom sembla negatiu a la persona.

El to és la forma amb la qual transmetem les emocions al parlar i és important per com pot canviar el significat de les paraules expressades. Influeix en la interpretació del missatge i es relaciona amb entendre si un discurs és positiu o negatiu, i, sobretot, si el discurs a “La Mesías” (2023) sobre la religió és humiliant. No establim directament una categoria sobre si el discurs té un to humiliant o no, sinó que hi expressem més tons perquè el diàleg depèn de la tonalitat amb la qual s'expressa i el context en què és expressat. El **context** és una altra categoria d'anàlisi escollida, sent l'escena i la situació en què el diàleg és expressat. Es descriurà de forma breu quin és el context que s'entén al visionament de l'escena amb el discurs religiós.

La variable s'extreu tant de les categories establertes pels autors Van Dijk (2003) i Kodak (2003) en teoritzar sobre l'ACD, com de la metodologia de “Discurso de odio contra el

colectivo LGTBIQ: representación en la serie Veneno” d'Ireide Martínez de Bartolomé Rincón i Beatriz Rivera-Martín l'any 2022.

3.5. Fitxa d'anàlisi

Per realitzar la metodologia seguint l'ACD, l'estructura metodològica de l'estudi “Discurso de odio contra el colectivo LGTBIQ: representación en la serie Veneno” (Martínez de Bartolomé Rincón i Rivera-Martín, 2022) i el visionament de la mostra (els set capítols), es continua amb l'elaboració de les fitxes d'anàlisi amb les categories.

Es durà a terme una taula per capítol on s'introduirà les categories i les dades necessàries per respondre les preguntes d'investigació i complir els objectius del treball d'investigació. Les taules són d'elaboració pròpia i es troben a l'apartat d'Annexos, de la pàgina 69 a la 83. Es realitzarà des del format taula per l'estructuració que aporta i perquè permet abordar l'anàlisi de manera sistemàtica i coherent, exposant la selecció del discurs de forma transparent. A més, serveix de guia per l'anàlisi i facilita les comparacions necessàries per als resultats cercats.

El mode de fitxa tècnica és el següent:

Discurs	Personatge	Època temporal	Creient	Tipus de personatge	To	Context	Tipus de discurs

Font: elaboració pròpia

S'omplirà la taula de cada capítol, mentre es visiona, amb la informació que correspon a cada categoria. Seguidament, es durà a terme l'anàlisi dels resultats qualitativament en format escrit, exemplificant-ho mitjançant fragments de les taules d'Annexos. Els resultats s'exposaran per categories, no per capítols, i es farà per apartats, responent les preguntes d'investigació i els objectius.

4. Anàlisi de resultats

Mitjançant l'observació qualitativa, el *close reading*, i la pertinent anàlisi crítica del discurs, obtenim diversos resultats que responen als nostres objectius i a les nostres preguntes d'investigació. Com les categories escollides han estat seleccionades per la relació amb les preguntes d'investigació, amb els resultats les responem per apartats relacionats, a més de poder respondre des de l'observació i l'anàlisi qualitativa, de quina forma es representa a la sèrie la religió. Els resultats provenen de l'anàlisi crítica del discurs realitzat dels set capítols i dels fragments del discurs en referència al cristianisme.

Per dividir el discurs entre negatiu, positiu i estereotipat (categoria de tipus de discurs), s'ha entès el to, el context, el personatge i el tipus de personatge, sobretot tenint en compte si aquest és creient o no. No existeixen altres investigacions vers la temàtica i la divisió del discurs i l'obtenció de resultats ha estat determinada a través del *close reading*. És important entendre com els conceptes negatiu i positiu són conceptes socials relacionats amb representacions culturals compartides. Quant a l'estereotipat, es tenen en compte els estereotips esmentats durant la investigació: bogeria, culpabilització constant al Dimoni d'allò que no els fa sentir còmodes, agraïment de tot succés positiu a Déu, pràctiques religioses com el res de forma constant i la religió com a mode de manipulació.

La informació vers la qual elaborem els consegüents resultats es troba a les taules 1-7 de l'apartat d'Annexos, de la pàgina 69 a la 83.

4.1. Resultats de l'anàlisi en el discurs relacionat amb la representació de la religió

L'anàlisi dels set capítols mostra una elevada representació de la religió de forma explícita en el discurs. Durant el primer capítol es determinen 9 moments del discurs amb representació religiosa, al segon 5 moments, al tercer 15 moments, al quart 11 moments i al cinquè 7 moments. La representació decreix en els dos últims capítols, però amb 3 i 2 moments respectivament. S'analitzen, doncs, 52 parts del discurs amb representació religiosa. Entenem els fragments del discurs com representatius de la religió per com comparteixen informació cristiana de coneixement general i que forma part de l'imaginari, almenys, europeu i de

tradicció cristiana. A cada capítol hi ha mínim dues escenes on el centre del discurs és el cristianisme. Déu i el seu nom s'expressa constantment i de forma directa. Es parla d'ell, es parla amb ell i quan succeeix quelcom bo, s'agraeix al seu nom. En canvi, el Dimoni s'utilitza per argumentar quan un personatge actua de forma contrària a la religió, com veiem en les taules 1 (“*Soy Satanás, ¿te acuerdas?*”), 3 (“*Es el Demonio*” i “*Quitalo[...] están ahí dentro por culpa del demonio*”) i 4 (“*Fuera está el demonio*”), als capítols 1, 3 i 4. La representació religiosa és constant i es pot afirmar de forma quantitativa en el discurs, que va més enllà. Els personatges resen i es comuniquen amb Déu constantment i la presència estètica de creus, verges i Crists es troba en cada capítol. A més, de les lletres de les “Stella Maris”, que són missatges bíblics i frases directament relacionades amb l'agraïment a Déu.

La quantitat de presència (52 moments analitzats) en el discurs i les situacions que es creen vers la temàtica conclouen que la religió és el mòbil de la sèrie i de cada capítol. La presència majoritària en escena relacionada amb la religió pertany al discurs del personatge principal: Montserrat (14 parts del discurs). Tot i que en l'etapa inicial, la joventut de Montserrat, el seu discurs expressa la creença com un mètode esperançador, en la segona i tercera etapa, adultesa i vellesa de Montserrat, la seva fe es transforma en l'antagonista de la història, sent el mòbil negatiu. La presència de Déu en les seves paraules és constant i és el que la porta al límit de voler crear una família pura, sense contacte amb l'exterior. Totes les justificacions de les seves accions recauen en les paraules de Déu i culpabilitza al Dimoni, com hem esmentat anteriorment, d'allò que veu com males accions. A la taula i capítol 5, per exemple, afirma “*Esto es culpa de Satanás*”, contra el seu fill Enric, quan, simplement, el personatge de l'Enric comença a entendre que no és correcte pel creixement d'algú fer-ho en les condicions de la seva família i sense contacte amb l'exterior. El discurs que segueix Montserrat és un estereotip gairebé continu sobre el cristià devot. L'agraïment constant, l'odi al Dimoni i la sensació de la barrera tènue entre l'embogiment i la fe. La major part dels seus diàlegs contenen estereotips, però només a partir de la segona etapa temporal, quan és introduïda a l'església i a la Bíblia de forma absoluta. És el personatge que s'expressa més en un to enfadat i en el d'empoderament. Mostra amb orgull la seva fe i transmet amb seguretat els missatges bíblics, però el que diu és un mòbil problemàtic pels altres. Resumeix el seu personatge i la perspectiva transmesa amb el pas dels capítols la frase dita pel personatge eventual de la Laia al capítol 2, quan, amb tristesa, opina sobre Montserrat: “*¿Sabes quién tuvo la culpa de todo esto? Dios. Tu madre*”

tuvo muchos hombres [...] pero el peor de todos Dios. Fue conocer a Dios y se le fue la cabeza a prenderle per cul". Déu no la salva, l'embogeix, mentre en la seva joventut, li donava força.

4.2. Resultats de l'anàlisi en el discurs relacionat amb la visió negativa de la religió

La religió s'expressa com quelcom positiu quan significa esperança, per exemple, al capítol 4 quan Montserrat afirma "*Haceos socios de Dios, ser socio de Dios es ver milagros de continuo*". De forma quantitativa, s'observen 29 fragments del discurs negatius o estereotipats vers el cristianisme, mentre que, de positius, només 13. En el discurs s'expressa la perspectiva positiva del cristianisme sempre de personatges religiosos i principals, de Pep i Montserrat, i la major part d'aquests en la primera i segona etapa temporal. En la primera, prové de Montserrat, que en canviar de vida i haver de fugir del que era la seva llar, veu en resar i confiar en Déu una forma de continuar amb forces. Per exemple, al primer capítol resa de forma esperançadora amb el res "*Virgen del Verbo Divino echa nuestra bendición que vamos por el camino*" i també els hi transmet als seus fills les conseqüències positives de creure en Crist quan diu "*Tenéis que rezar, tenéis que rezar mucho [...] cada noche para que yo pueda encontrar un padre bueno para vosotros [...] Vamos a cerrar los ojos*". Sobresurt en l'anàlisi l'última taula quan el missatge positiu prové d'un personatge eventual de l'últim capítol: el psicòleg d'una de les germanes. Expressa com, tot i el mal que la fe ha pogut causar, és una zona de confort per qui hi creu.

La major part dels personatges principals i secundaris són creients, el que suma a la representació de la religió. La representació cristiana a l'audiovisual es troba sobretot al tractament narratiu i al dels personatges, com s'ha determinat al marc teòric d'aquesta investigació. On recau més diferenciació i on es mostra més el concepte de "funció", també descrit al marc teòric, és als personatges eventuais. No mostren correlació entre ells i les seves variables, però els seus discursos creen moviment a l'acció narrativa. Els tres personatges eventuais de la taula 1 són creients i no-creients, i el seu to va des de la humiliació a l'afectuos. A la taula i capítol 4 observem un creient que parla de la religió des de la negativitat i de forma humiliant ("*¿Está familiarizada con el Palmar de Troya? Es una*

religión muy destructiva.”), però també, un eventual no-creient que parla des de la por (“*Se ve que son religiosos eh...*”). Finalment, entre les taules i capítols 5 i 7 es mostren tres personatges eventuais els quals la seva creença no s'especifica o evidència. Existeix gairebé equitat en el que expressen, tant positiu, negatiu com neutre.

4.3. Resultats de l'anàlisi en el discurs relacionat amb els personatges d'Enric i Irene

Relacionat amb la funció en la narració dels personatges, la quantitat de negativitat vers la representació al discurs de la religió i la visualització de la mostra, es comprèn la religió no només com el tema principal de la sèrie, sinó també com el mòbil i antagonista. Adoptant el missatge transmès pel catedràtic Jacinto Choza en la seva anàlisi de contingut de la religió al cinema l'any 2018, tornem a comprovar que una forma d'estructuració és el bé i el mal, l'heroi i l'antagonista. Tot i que per la naturalesa d'una sèrie costumista i de thriller, com es pot considerar "La Mesías" (2023), no existeix cap heroi, ni tan sols l'Enric i la Irene es consideren herois, el tipus de representació que observem mitjançant les taules ens permet comprendre que l'antagonista és Montserrat. Indirectament, en ser ella la màxima representant de la religió per tots els estereotips que comporta (el seu discurs és estereotipat en 6 ocasions). Déu i la religió, són, en aquest cas, el mal i l'antiheroi. Reafirmem una representació negativa i estereotipada. Déu és qui empitjora les vides d'Enric i Irene, s'expressa en diverses escenes d'odi cap a l'obsessió que li ha causat aquesta figura a Montserrat: “*¿Sabes quién tuvo la culpa de todo esto? Dios. Tu madre tuvo muchos Hombres [...] pero el peor de todos Dios. Fue conocer a Dios y se le fue la cabeza a prendre per cul*”(capítol 2), “*A mamá no le habla Dios, mamá está loca*” (capítol 4) o “*Hoy he hablado con Dios y me ha dicho que uno de vosotros nos ha traicionado [...] ¿Me lo pagáis así? [...] ¿El exterior os va a querer como os quiere Dios?*” (capítol 5).

Enric i Irene són els personatges més importants, juntament amb Montserrat, per la seva presència contínua i abundant a la sèrie i per la funció que tenen en l'acció narrativa i el mòbil. Existeixen en les tres èpoques temporals i, quant a discurs religiós, els hem analitzat 10 cops. Són els únics perfils principals que deixen de ser creients, fins al punt on, a la tercera etapa temporal i des dels finals de la segona, demostren l'odi que els hi genera la religió tot i

la infància amb gran representació del cristianisme i Déu que tenen a la primera etapa temporal. *"Los Ángeles están de mi lado, están en mi camino"*, al primer capítol Irene resa per voluntat pròpia, o, des de la tristesa, expressada al tercer capítol amb *"Es el Demonio"*, referint-se a la varicel·la de les seves germanes. A la primera i segona etapa és, obertament i de forma evidenciada per les escenes, religiosa. En canvi, a l'últim capítol expressa el dubte: *"¿Por qué quieres ir a misa?"*. Ja a la tercera etapa no resa, no parla de forma positiva de la religió i posa en dubte la necessitat dels altres de creure-hi de forma pura. Amb Enric succeeix el mateix. A la segona època afirma *"Hay una chica muy guapa, como una Virgen"*, descrivint a una noia. Tot i que comunica l'estereotip del religiós que referencia la bellesa des d'aspectes bíblics constants, el que aconsegueix aquesta afirmació és demostrar que el jove era creient. En canvi, *"A mamá no le habla Dios, mamá está loca"*, a finals del quart capítol i en un to enfadat, és una de les demostracions de com, mitjançant els actes negatius i psicòtics de Montserrat, comença a dubtar de Déu. Al tercer període demostra amb accions, observades amb l'examinació de la mostra, i l'estil de vida de l'Enric adult, que no és creient. Drogues, alcohol, ovis i odi cap a la religió. Per tant, *"La Mesías"* (2023) transmet el canvi de creients a ateus dels personatges d'Irene i d'Enric.

4.4. Resultats de l'anàlisi en el discurs relacionat amb els estereotips vers el cristianisme, la humiliació, el to utilitzat, el qüestionament del creient i el tipus de personatge

"Per què van vestides així? Si s'ha d'acabar el món que ens agafi amb alguna cosa senzilleta no?" i *"Si li cantes a la Verge Maria com vas tu potser no et fa cas"* són els primers fragments del discurs analitzat de la sèrie (taula i capítol 1). Els personatges eventuais, no-creients, expressen des de la humiliació aquestes idees cap a les "Stella Maris". Cap a les germanes també recau el comentari del marit d'Irene, *"¿Has visto las Hermanas?[...] cantan canciones como medio religiosas..."*, seguit d'una conversa sobre elles des de la humiliació, per la roba exagerada, però molt coberta. El discurs des de la humiliació i la broma d'aquests comentaris es relaciona amb el ser creient i les lletres del grup musical, que aconsegueixen l'estereotip del purità cristià, que només agraeix i té bones paraules cap a Déu i que fa referències constants bíbliques. Enric, al segon període, a la taula i capítol 3, des de la humiliació, diu a Montserrat *"Tú no eres Santa"*. En aquest cas no l'humilia per ser religiosa, sinó atacant a algú molt

religió. Finalment, l'última mostra que observem de la variable del to humiliant en els personatges és a la taula 4, per tant, al quart capítol, per part de l'eventual Darío Planas. *“¿Está familiarizada con el Palmar de Troya? Es una religión muy destructiva”*. Aquest fragment del discurs no només humilia la religió, humilia a Montserrat i els poders que el personatge afirma tenir. En el capítol, l'escena és la més important per com remou la possibilitat de falsejament o bogeria de la protagonista. En aquests casos es tracta de forma humiliant ser cristià per part de sectors dels personatges. S'humilia a les "Stella Maris" per la vestimenta i per l'antiguitat que representa en cercles no religiosos en l'actualitat (tercera etapa temporal) les estètiques i lletres musicals cristianes estereotipades. En disset moments el discurs expressa estereotips actuals sobre la figura del cristià. Mitjançant l'observació i partint de la cultura popular oral i l'imaginari, sobretot de la generació Z, entenem diversos clixés sobre el "devot cristià". L'agraïment constant a Déu, la culpabilització igual dels mals moments al dimoni, la bogeria, l'obsessió existent amb la Bíblia i el seu missatge són estereotips del cristià en l'actualitat. El clixé negatiu més generalitzat i representat de forma constant a la sèrie és el de la utilització de la religió com a manipulació de masses. El discurs des de la ràbia, la humiliació, la utilització de conceptes com els "pecadors" o la culpabilització del Dimoni dels actes fora del cristianisme és una constant a la mostra. *“¿Cómo se atreven si quiera a insinuar que has robado algo? A ti, un buen cristiano”* (taula 3) o *“Dios quiso que la mujer sufriera en el parto para recordarle que es pecadora”* (taula 3), són exemples del capítol 3. Els personatges més estereotipats són el Pep i la Montserrat. Obsessius, descrits com bojos en diverses ocasions, completament centrats a viure una vida correcta segons els establiments de la religió cristiana i d'un aspecte antiquat. Cerquen ells mateixos, no només ser bons cristians, que es tradueix amb l'acompliment d'aquests estereotips de la cultura esmentats, sinó també que els seus fills, les seves "creacions", ho siguin. *“Os voy a enseñar a ser rectos, a ser buenos cristianos”* (taula 3/ capítol 3). La quantitat de parts del diàleg i de la narració on l'observació ens permet entendre que s'expressa un dels clixés mencionats, determina que "La Mesías" (2023) reforça els estereotips del "bon cristià".

La quantitat de discurs estereotipat, ja en si negatiu, se suma a la presència analitzada de discurs que expressa el cristianisme com quelcom negatiu. Determinem la relació quasi directa de la religió com a positiva pels personatges a l'hora de donar-los força, empena o

esperança en el moment que els personatges creients se senten perduts. En canvi, les expressions negatives sobre les temàtiques són més diverses, però, tot es relaciona amb el que en el nostre imaginari és desfavorable a la societat. La limitació de la llibertat és un defecte de qualsevol marc conductual. El cristianisme expressa de forma explícita el que és un bon acte i el que no ho és, el que en molts casos ataca injustament característiques o gustos personals. Ho veiem evidenciat a la taula 1, al primer capítol, quan Rosa es refereix de forma irònica a si mateixa com "Satanàs". La religió és negativa per ella perquè l'opremeix com a lesbiana, el que, dins un marc conductual actual fora del discurs de l'odi de l'homofòbia i de la Bíblia, no és un acte dins el "mal". En limitar la llibertat, la religió és expressada com negativa ja que no és favorable per tothom i no accepta a qualsevol. Culpabilitza i genera un mal estar a aquells fora de la norma, com a la sèrie succeeix amb els personatges d'Enric, de Laia o de Rosa. Des de la posició de les amenaces religioses com l'Apocalipsi o el càstig de Déu, personatges com Irene, a la taula i capítol 3, expressen la seva idea de les bones accions des del to de la por i la tristesa: "*Es el Demonio*". La limitació als personatges des del cristianisme es mostra de manera contínua, també els para la por. És desfavorable per als humans sentir-la de forma constant per l'ansietat i l'angoixa que causa. Afecta la salut mental i situa a algú en el costum de l'amenaça, sempre en estat d'alerta. La representació religiosa mitjançant el to és presentada com a font de conflicte, culpa i manipulació. Els personatges amb els successos i el discurs són influïts i definits per les seves creences religioses. Observem la relació constant dels tons i el missatge negatiu. Els personatges no-creients que parlen de les "Stella Maris", de la seva fe, la seva estètica i les seves lletres cristianes, ho fan des de la humiliació. Quan humiliem o ens burlem d'un aspecte el jutgem de forma negativa, el que conclou amb una desaprovació per part de l'emissor del tema al qual es refereix. També trobem la presència del to de baralla o enfadat expressant amb convicció tant idees religioses com no religioses. Si la creença es converteix en un tema de discussió, com succeeix de forma constant a "La Mesías" (2023), s'expressa un discurs de la religió com un problema. Es determina una altra idea negativa.

L'estereotip de la religió cristiana com una manipulació i forma de control s'evidencia per si sola com una expressió sobre la seva negativitat, amb una constant persecució discursiva de la idea que Montserrat està boja, com s'ha esmentat amb diversos exemples. Si la fe comporta el trastorn d'algú i l'empitjorament de la seva salut mental, aquesta fe no és favorable per l'individu. A més, es justifica la mateixa acció negativa en els personatges amb la religió. La

manipulació i la imposició de Pep sobre Montserrat és justificada per Déu i l'ús del pecat i el càstig diví per manipular i mantenir a les persones dins uns comportaments específics.

Tenint dos personatges estereotipats com a protagonistes (Montserrat i Pep), una narració i discurs que descriu com manipulen a les seves filles amb la religió, i, com aquest tema, acaba sent un element traumàtic en els altres dos protagonistes (Enric i Irene), consegüentment, el cristianisme és tractat com a mode de manipulació. El discurs gira entorn la possible bogeria de Montserrat i utilitza de forma funcional a personatges eventuais, i a la Irene i l'Enric del tercer període temporal, per reivindicar aquesta idea. La visió negativa de la religió és el mòbil i es qüestiona la creença religiosa amb exemples com: "*Yo no creo en nada*" (taula 1/ capítol 1), "*¿Sabes quién tuvo la culpa de todo esto? Dios. Tu madre tuvo muchos hombres [...] pero el peor de todos Dios. Fue conocer a Dios y se le fue la cabeza a prendre per cul*" (taula 2/ capítol 2) i "*A mamá no le habla Dios, mamá está loca*" (taula 4/ capítol 4). "La Mesías" (2023) utilitza el discurs religiós per explorar amb profunditat la fe, la culpa, el control social i la llibertat individual. La varietat de perspectives ofereix una visió rica i complexa de la interacció entre religió i vida quotidiana, convidant els espectadors a reflexionar sobre les seves pròpies creences i els sistemes de poder dins de la societat.

4.5. La forma de representar la religió a "La Mesías" (2023)

Per tant, tenim una sèrie amb una narració dirigida pel mòbil de la religió i els seus efectes negatius en el personatge principal i tots els que la rodegen. Implica un discurs on es menciona de forma directa l'imaginari cristià i uns personatges que apel·len a la religió mitjançant els seus actes, les seves escenes i el seu discurs. Un grup de música, les "Stella Maris", que canten sobre Déu, la Verge Maria i la fi del món, l'apocalipsi. La divisió constant entre personatges creients, no-creients i eventuais que apareixen gairebé únicament per desafiar la creença. La religió es representa a "La Mesías" (2023) d'una forma majoritària en el discurs i en tota escena es menciona el cristianisme. Es deu al fet que també els personatges són, per ells mateixos, representació de la religió. A més, i, fora del discurs, la música, tant la banda sonora com les cançons que escriuen les "Stella Maris", apel·len al cristianisme. A més d'això, existeixen petits detalls estètics, com creus al coll en personatges com el Pep, que també són una representació del cristianisme. Per tant, la representació de la

religió es troba en cada apartat de la sèrie analitzada, sent per ella mateixa el mòbil, la temàtica principal i un factor estructural i determinant entre els personatges. La representació es troba de forma tan absoluta que analitzar cada aspecte de la formació de l'audiovisual i la seva relació amb la religió, comportaria més treballs d'investigació i altres corrents a seguir per analitzar.

5. Conclusions

Un cop realitzada la investigació, procedim a concloure amb la resposta a si s'ha assolit l'objectiu general establert: analitzar la representació de la religió en la sèrie "La Mesías" de l'any 2023. I els objectius específics: demostrar si la representació religiosa és negativa; si les idees vers el cristianisme transmeses pel discurs i la construcció dels personatges religiosos, o ateus, estableixen la fe en el cristianisme com un mòbil negatiu i problemàtic, i si es transmet una visió estereotipada dels cristians.

És important mencionar que, durant l'elaboració d'aquest Treball de Fi de Grau, han sorgit certes limitacions. Primerament, la falta de tesis i treballs d'investigació sobre la representació de la religió en formats específicament de sèrie i actual, la qual cosa ha suposat una manca d'exemples on basar aquesta investigació. També, tot i ser un dels fets que justifiquen la selecció de la temàtica i l'audiovisual, ha estat una limitació que aquesta sigui la primera anàlisi de la representació religiosa a "La Mesías" (2023) de forma extensa. Consegüentment, s'ha hagut de partir des de zero i sense model per realitzar possibles imitacions.

Tot i això, l'objectiu general ha estat assolit. Segons les diverses definicions de representació i la seva relació amb el context cultural i social comú, entenem la representació com el procés que implica significats compartits, ideologia, la influència del llenguatge i els sistemes conceptuals en la nostra comprensió quotidiana.

La definició ha permès poder dur a terme una anàlisi crítica del discurs de la representació religiosa, que entén totes les referències a elements bíblics, Déu, l'infern, el dimoni, l'apocalipsi o la fe, d'entre d'altres. S'ha comprovat l'existència d'una alta representació del cristianisme a la sèrie, tant en el discurs de forma explícita com implícita en l'escena i en els personatges, amb l'aparició d'elements religiosos pertanyents a la cultura comuna, els quals associem de forma directa, i elements explícits bíblics.

A partir d'aquesta anàlisi s'han complert els objectius específics, ja que la representació del cristianisme a "La Mesías" (2023) transmet idees estereotipades i negatives del cristià a Espanya, convertint la fe de la protagonista (Montserrat) en el mòbil conflictiu de cada capítol. La major part de la representació religiosa en el discurs o és negativa o és

estereotipada, com s'ha pogut concloure en els resultats de l'ACD. La religió és, de forma metafòrica, l'antagonista real de la sèrie dels Javis.

L'anàlisi ens ha permès respondre a les preguntes d'investigació establertes de base. Quant a si els personatges religiosos i el seu discurs reforcen estereotips del cristianisme, el primer, la bogeria, queda directament representada pel personatge de Montserrat, i diverses escenes i altres personatges reafirmen com es considera que el cristianisme ha tornat boja a la protagonista. La transforma fins al punt que, mitjançant l'amenaça i els esments a l'infern, manipula a altres personatges, transmeten l'estereotip del cristià manipulador. Seguidament, la culpabilització del Dimoni d'allò que no ens fa sentir còmodes és també quelcom constant en moments que surten de l'orde religiós practicant a la sèrie. El discurs relaciona allò fora de la religió de forma directa amb ser fruit del Diable. El contrari amb el fet bo o esperançador, que es relaciona directament amb una ajuda de Déu. També, trobem diverses escenes de pràctiques de res constant i, inclús, intents de sacrificis per aconseguir a Jesucrist.

La següent pregunta, sobre si la representació és majoritàriament positiva o negativa, quant a quantitat de representació concloem que els resultats de la investigació demostren que la major part de la representació religiosa és negativa, a més, se suma que la gran part és estereotipada, que dins el nostre imaginari i els estereotips mencionats, és també negatiu.

La categoria escollida del to dins l'anàlisi crítica del discurs i la quantitat de moments en què el to humiliant és transmès per un personatge per parlar de la religió respon a la tercera pregunta d'investigació. Sí, es tracta de forma humiliant el ser cristià. En canvi, el no ser cristià, tot i demostrar-se en diverses escenes que no és una opció correcta pels personatges creients, no es tracta de forma humiliant.

Mitjançant l'anàlisi qualitativa i el *close reading* dels mateixos resultats, s'entén, i es conclou, que es qüestiona la creença religiosa a través del discurs. Es deu al fet que, en ser representat de forma negativa i com quelcom que embogeix a la protagonista, es qüestiona indirectament que Déu existeixi. A més, els personatges que deixen de ser religiosos, Irene i Enric, transmeten la irrealitat que és per ells l'existència de les figures bíbliques cristianes. Dins aquesta conclusió, es respon a dues preguntes, a si el discurs qüestiona la creença religiosa i si presenta un canvi de creients a ateu dels personatges d'Irene i Enric, que es transmet de forma evidenciada amb la posada en dubte de l'existència de Déu a la segona etapa temporal, l'adolescència i les consegüents accions contràries al correcte segons la Bíblia i segons la seva

mare. A la tercera etapa temporal, l'adultesa, tenen directament un discurs contrari a l'existència de Déu i odi cap a la possibilitat de creure-hi. Són ateus, quan a la primera etapa temporal, la seva infantesa, eren creients.

Finalment, sobre si existeix relació entre el tipus de personatge (principal, secundari, eventual) i el ser creient, es pot confirmar que la sèrie mostra varietat entre creients i no-creients en els eventuals, mentre que els principals són generalment religiosos. L'únic canvi existent és el mencionat d'Irene i Enric, que passen de ser creients a no ser-ho sent personatges principals. Els secundaris varien.

L'observació més important obtinguda de la cerca de la resposta d'aquesta pregunta d'investigació és que els eventuals no-creients sorgeixen com a mòbil a cada capítol, doncs mitjançant el seu discurs es porta la contrària o s'intenta desmentir tant la creença com la funció de Montserrat i la seva relació amb la divinitat. A més, aquesta categoria de personatge (eventuals no-creients) són els representants de la humiliació cap a la religió i el ser cristià.

Amb tota aquesta informació, els objectius aconseguits i les preguntes d'investigació resoltes, podem concloure que l'anàlisi demostra de forma clara i evidenciada una representació de la religió cristiana negativa i estereotipada als set capítols de "La Mesías" (2023). A més, s'ha descobert a la religió i a Déu representats en el personatge de Montserrat, com l'antagonista i el mòbil d'acció a la sèrie, el que afirma la teoria de Choza al pòdcast "La religión en el cine" (2018) que el cinema assenyala de forma constant el bé i el mal, sent el bé la capacitat de decisió, la llibertat i els personatges que fugen de casa de Montserrat (Enric i Irene), i, metafòricament, de la religió, i sent el mal l'obsessió, la prohibició i el cristianisme. A més, la sèrie demostra el pes dels personatges i el seu discurs per transmetre ideologia, visió i estereotips. Tot i la importància del discurs dels personatges principals i secundaris en la construcció del relat i per narrar i transmetre el que volen els autors i els objectius establerts, "La Mesías" (2023) és l'exemple perfecte de la importància del paper eventual. Una de les principals allaus de la investigació, tot i no ser inicialment una pregunta d'investigació, és com se situa al cinema els personatges eventuals per actuar sobre la trama i per continuar-la. Són el mòbil directe i concís d'esdeveniments fílmics. Es demostra per com són aquests els que, capítol rere capítol, desafien a Montserrat, i de forma directa, a la creença en Déu.

Finalment i reprenent la teoria crítica de les indústries culturals utilitzada en el marc teòric i en el context cronològic, entenem que en la societat espanyola actual no es tracta la religió des de la censura i el tabú, sinó com un objecte de possibilitat capitalista. La temàtica cristiana a

la sèrie no ha estat per representar fragments bíblics o com a forma d'homenatge, sinó com una temàtica més que ha produït un interès social, que s'ha traduït en èxit. Fer una sèrie del cristianisme ha comportat capital, el que conclou amb el fet que actualment l'estètica, la temàtica, la música i tota la representació religiosa es pot capitalitzar. Continuant amb la teoria, l'anàlisi ha conclòs amb com l'audiovisual es pot convertir en un mètode de manipulació, ja que els autors tenen les eines per mostrar un aspecte de la realitat com negatiu, com és el cas.

Per consegüent, una investigació obre les portes d'altres investigacions, i la recerca en aquest cas ha després idees noves d'investigació a partir de l'exploració de l'objecte d'estudi. Principalment, i relacionant-ho amb la capitalització constant en la qual vivim, una línia a seguir seria, en l'entorn de la moral, si s'ha d'explotar la creença religiosa existint molts sectors de la societat creients. O si existeix forma d'expressar la bogeria i l'obsessió que pot crear la fe i la creença relacionada amb l'existència del "més enllà" sense caure en l'estereotip. Per acabar, aquest Treball de Fi de Grau podria seguir l'anàlisi de "La Mesías" (2023) dels Javis amb anàlisis d'altres aspectes de la sèrie com les cançons, la caracterització física dels personatges o aprofundir en la història de personatges concrets amb un desenvolupament intern extrem com Enric, Irene, Montserrat o Cecília.

6. Bibliografia

- Acosta, F. S., Chate, M. G. (2023). *Análisis semiótico de la representación religiosa en el contenido narrativo de la película Apóstol (2018)* [Tesi, Universidad Privada del Norte]. Repositorio de la Universidad Privada del Norte.
<https://hdl.handle.net/11537/35394>
- Al-Azami, S. (2016). *Media Representation of Religions: A Critical Discourse Analysis*. Semantic Scholar. <https://www.semanticscholar.org/paper/Media-Representation-of-Religions%3A-A-Critical-Al-Azami/b075f6614cd1e2131d41cd3ff248006f4c4ae584>
- Álvarez, I. (2021). *La religión ya no significa nada para casi la mitad de los jóvenes españoles*. Aleteia. <https://es.aleteia.org/2021/01/26/la-religion-ya-no-significa-nada-para-casi-la-mitad-de-los-jovenes-espanoles>
- Baudios, N. (2015). *Barthes y la fotografía*. Revista Aportes de la Comunicación y la Cultura, 19, 62-69.
http://www.scielo.org.bo/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2306-86712015000200009&lng=es&tlng=es.
- Barthes, R. (1964) *L'activité structuraliste*. Essais critiques, 213-220. (PDF) [ROLAND BARTHES, ESSAIS CRITIQUES | Carla Mallol - Academia.edu](#)
- Beyer, P. (2006). *Definir la religión desde una perspectiva internacional: identidad y diferencia en las concepciones oficiales*. Alteridades, 16(32), 11-25. [2448-850X-alte-16-32-11.pdf \(scielo.org.mx\)](#)
- Calderón, L. (2023). *Los Javis hablan de 'La mesías': "Los niños no están preparados para aceptar que sus padres les hacen daño"*. 20 Minutos.
<https://www.20minutos.es/cinemanía/series/javis-hablan-la-mesias-ninos-no-estan-preparados-aceptar-padres-dano-5192478/>
- Calle Sandoval, D., Arcila Ayala, H. (2020). *Religiosidad y cerebro: Las funciones neuropsicológicas en personas creyentes*. El Ágora USB, 20(2), 298-304.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7696733>

- Camarena Adame, M. E., Tunal Santiago, G. (2009). *La religión como una dimensión de la cultura*. *Nómadas*, 22(2), 1-15. [Universidad Complutense de Madrid, España.](https://www.redalyc.org/pdf/181/18111430003.pdf)
<https://www.redalyc.org/pdf/181/18111430003.pdf>
- Camargo, L. (2021). *Entre el estereotipo y la invisibilidad: representaciones lésbicas/queer en telenovelas colombianas*. *Revista Comunicación*, 1(19), 77-96.
<http://dx.doi.org/10.12795/Comunicacion.2021.i19.05>
- Castillo Esparcia, A., Castellero Ostio, E. (2019). *Las relaciones Iglesia-Estado durante el régimen franquista. Estudio de su evolución histórica reflejada en la celebración de actos oficiales*. *Historia y comunicación social*, 24(1), 61-76.
<https://revistas.ucm.es/index.php/HICS/article/view/64466>
- Choza, J., Maturo, G., Sanmartín, J., Peris, J. (2018). *La religión en el cine*. Arxiu de vídeo. Centro Lombardo Toledano.
<https://www.youtube.com/watch?v=RLF37moRshA>
- Colmenero Martínez, R. (2014). *Iglesia católica y cine en el franquismo: tres perspectivas para un proyecto*. Universidad de Alcalá de Henares. *Historia Actual Online*, 35(3), 143-151.
https://ebuah.uah.es/dspace/bitstream/handle/10017/60380/iglesia_colmenero_HAO_2014.pdf?sequence=2
- Colorado, C. (2010). *Una mirada al Análisis Crítico del Discurso*. *Discurso & Sociedad*, 4(3), 579-596. [\(PDF\) Una mirada al Análisis Crítico del Discurso.](#)
[Entrevista con Ruth Wodak | Cesar A Colorado - Academia.edu](#)
- Corpas, Z. (2023). *La codificación queer en el cine: Del Código Hays al New Queer Cinema*. [Treball de Fi de Grau, Universitat Autònoma de Barcelona]. Dipòsit digital de documents de la UAB.
<https://ddd.uab.cat/search?f=author&p=Facultat%20de%20Ci%C3%A8ncies%20de%20la%20Comunicaci%C3%B3&sc=1&ln=ca>
- Daniele, L. (2019). *España sí es un país de católicos*. ABC.
https://www.abc.es/sociedad/abci-espana-si-pais-catolicos-201904140145_noticia.html

- de Dios, M. (2023). *'Cardo 2': entre el infierno y Santa Teresa de Jesús*. El Periódico. [Segunda temporada de la serie Cardo: la reinserción, entre el infierno y Santa Teresa de Jesús \(elperiodico.com\)](https://www.elperiodico.com)
- Doñate-Ventura, J. (2020). *Paquita Salas en Netflix. Un análisis de la cultura pop española*. Comunicación y diversidad. Selección de comunicaciones del VII Congreso Internacional de la Asociación Española de Investigación de la Comunicación, 247-254. <https://www.researchgate.net/publication/345846286> [Paquita Salas en Netflix Un análisis de la cultura pop española](https://www.researchgate.net/publication/345846286)
- Eliade, M. (1983). *Historia de las creencias y las ideas religiosas: De la Edad de Piedra a los misterios de Eleusis*. Ediciones Cristiandad.
- Esteruelas Caldú, M. (2020). *El discurso de odio contra el colectivo homosexual y su representación en la serie Física o Química*. [Treball de Fi de Grau, Universidad de Zaragoza]. Zagan. <https://zagan.unizar.es/record/94629>
- Franco, F. (s.d.). *Narrativa y Lenguaje Cinematográfico: Guía didáctica diseñada por Fernando Franco*. ECAM. <https://ecam.es/media/GUIA-DIDACTICA-NARRATIVA-Y-LENGUAJE-CINEMATOGRAFICO.pdf>
- Gil Ibáñez, A. (2011). *Mal, religión y saber: un enfoque relacional-integral que cuestiona diez paradigmas dominantes*. Revista de Ciencias de las Religiones, 16, 101-125. http://dx.doi.org/10.5209/rev_ILUR.2011.v16.5
- Gómez Heras, J. (2015). *La religión en el mundo actual*. La Albolafia: Revista de Humanidades y Cultura. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5139099#:~:text=A%20pesar%20de%20su%20inadaptaci%C3%B3n%20a%20tal%20situaci%C3%B3n%2C,animal%20simb%C3%B3lico%20se%20aferra%20a%20la%20experiencia%20religiosa>.
- Gómez, M. E., Pereda, T. (2009). *Sócrates, una vida para la verdad*. Cuadernos de Pensamiento, 1(22), 263-304. [Redalyc.Sócrates, una vida para la verdad](https://www.redalyc.org/)
- González Manrique, MJ. (2003). *La moral religiosa y el cine español de la transición*. [Tesi Doctoral, Universidad de Granada]. Departamento de historia del arte de la Universidad de Granada. [Microsoft Word - TESIS.doc \(ugr.es\)](https://www.ugr.es/)

- Guinguette Marais Poitevin. (2020). *¿Qué queremos decir exactamente con "close reading" de todos modos?* Guinguette Marais Poitevin. <https://guinguette-maraispoitevin.com/es/qu%C3%A9-queremos-decir-exactamente-con-close-reading-de-todos-modos/#:~:text=La%20lectura%20cercana%20es%20una%20interacci%C3%B3n%20que%20implica,comprensiones%20sobre%20las%20ideas%20que%20un%20texto%20expone.>
- Heinrich, M. (2008). *Crítica de la economía política. Una introducción a El Capital de Marx*. Guillermo Escolar Editor SL.
- Historia del Cine.es. (2023). *Etapas del cine y de la producción cinematográfica*. HistoriaDelCine.es. <https://historiadelcine.es/por-etapas/>
- HistoriaUniversal.org. (2023). *Cristianismo*. HistoriaUniversal.org. <https://historiauniversal.org/cristianismo/>
- Jiménez, D. (2023). *Crítica de La Mesías (2023): reseña y opinión de la serie*. Historiadelcine.es. [Crítica de La Mesías \(2023\) | Serie | Reseña y Opinión \(historiadelcine.es\)](https://historiadelcine.es/critica-de-la-mesias-2023-serie-reseña-y-opinion/)
- Lechuga Valencia, L. (2023). *Representaciones de la Iglesia Católica en el cine chileno reciente*. [Tesi, Universidad de Chile]. Repositorio académico de la Universidad de Chile. <https://repositorio.uchile.cl/handle/2250/191390>
- Martínez de Bartolomé Rincón, I., Rivera-Martín, B. (2022). *Discurso de odio contra el colectivo LGTBIQ: representación en la serie Veneno*. Revista Internacional De Cultura Visual, 12(1), 1–12. <https://doi.org/10.37467/revvisual.v9.3718>
- Merz, J. (2022). *Jesus Films for World Evangelisation: Dubbing Dissonance and Bible Transmediation*. 74 (2), 213-230. [Jesus Films for World Evangelisation: Dubbing Dissonance and Bible Transmediation | Studies in World Christianity \(eupublishing.com\)](https://eupublishing.com/journal/10.1080/00141801.2022.2088888)
- Mittel, J. (2010) *Television and American culture*. Oxford University Press, 1-484. [Television & American culture : Mittell, Jason : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](https://www.industrydocuments.ucsf.edu/docs/mt0001)
- Morris, B. (1995). *Introducción al estudio antropológico de la religión*, Ed. Barcelona, Paidós.

- Muñoz, B. (2011). *La industria cultural como industria de la consciencia: el análisis crítico en las diferentes generaciones de la teoría de la escuela de Frankfurt*. Universidad Carlos III de Madrid. *Revista de Teoría Crítica*, 3, 61-89. [Vista de La Industria Cultural como industria de la conciencia: el análisis crítico en las diferentes generaciones de la teoría de la Escuela de Frankfurt \(constelaciones-rtc.net\)](#)
- Muñoz, F. (2018). *Cine y religión, una pasión que dura más de 120 años*. ABC. [Cine y religión, una pasión que dura más de 120 años \(abc.es\)](#)
- Mur Casado, M. S. (2014). *La representación del trabajo periodístico en las series de ficción de la HBO*. [Treball de Fi de Grau, Universitat Autònoma de Barcelona]. Dipòsit Digital de Documents de la UAB. [La representación del trabajo periodístico en las series de ficción de la HBO - Dipòsit Digital de Documents de la UAB](#)
- Navarro García, L. (2009) *Racismo y medios de comunicación: Representaciones del inmigrante magrebí en el cine español*. *Científica de Información y Comunicación* 2009, 6, 337-362. <https://institucional.us.es/revistas/comunicacion/6/3.4%20Navarro%20Garcia.pdf>
- Nuñez-Méndez, E. (2021). *Lenguaje y simbolismo en La Llamada*. Portland State University. [Lenguaje y Simbolismo en la Llamada \(pdx.edu\)](#)
- Observaciones Filosóficas. (s.d.). *Industria Cultural y Teoría Crítica*. Observaciones Filosóficas. <https://www.observacionesfilosoficas.net/industriaculturalyteoriacritica.htm>
- Orellana, J. (2007). *Como en un espejo: drama humano y sentido religioso en el cine contemporáneo*. Encuentro.
- Orellana, J., Martínez Lucena, J. (2011). *Celuloide Posmoderno. Narcisismo y autenticidad en el cine actual*. Encuentro.
- Otto, R. (1980). *Lo santo. Lo racional y lo irracional en la idea de Dios*. Alianza Editorial.
- Pacheco, D. (2018). *Cine Estadounidense de los 1930*. *Revista Icónica*. <https://revistaiconica.com/cine-estadounidense-de-los-1930-1-3/>
- Qadri, M., Mufti, S. (2016) *"Films and Religion: An analysis of Aamir Khan's PK,"*. *Journal of Religion & Film*, 20(1), 1-29. <https://digitalcommons.unomaha.edu/jrf/vol20/iss1/9>

- Randall Corella, V. (2012). *El día en que Cristo debutó en el cine*. La Nación. <https://www.nacion.com/viva/cine/el-dia-en-que-cristodebuto-en-el-cine/AHJRGSOVLNGHZHBHBVB2724Y3Y/story/>
- Ricardo, R. (2023). *Cultura: datos y características*. Estudyando. <https://estudyando.com/cultura-datos-y-caracteristicas-que-es-la-cultura-en-antropologia/>
- Ricardo, R. (2024). *Crítica de la razón pura por Immanuel Kant: Resumen y análisis*. Estudyando. <https://estudyando.com/critica-de-la-razon-pura-por-immanuel-kant-resumen-y-analisis/>
- Rina Simón, C., D'Ors, P. (2024). *¿Sigue España siendo catòlica?* El País. <https://elpais.com/opinion/2024-03-27/el-debate-sigue-espana-siendo-catolica.htm>
- Rocha, J. (2018). *Panorama de la diversitat religiosa al món en el context d'una societat canviant*. Educació social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 69, 30-49. <https://raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/340929/433410>
- Rueda Laffond, J.C., Chicharro Menayo, M.d.M. (2004). *La representación cinematográfica: una aproximación al análisis sociohistórico*. Ámbitos: Revista Internacional de Comunicación, 11(12), 427-450. <https://idus.us.es/handle/11441/67670>
- Sáez, B. (2023). *Los Javis: "La mesías habla de crecer encerrado"*. El Periódico. <https://www.elperiodico.com/es/ocio-y-cultura/20230929/javis-mesias-habla-crecer-encerrado-92727006>
- Sánchez Lanz, F. (2024). *La Mesías, el delirio y la educación*. Márgenes, Revista de Educación de la Universidad de Málaga, 5(1), 130-133. <http://dx.doi.org/10.24310/mar.5.1.2024.18541>
- Schmidt Noguera, M. (2002). *Realismo y humor en el cine actual*. Área Abierta, 3, 1-11. [PDF.PDF \(core.ac.uk\)](#)
- Selva, M., Solà, A. (2004). *El imaginario. Invención y convención*, 129-173. En Ardèvol, E., Muntañola, N. (2004). *Representación y cultura audiovisual en la sociedad contemporánea*. Barcelona, UOC Press: <https://www.uoc.edu/dt/esp/ardevol1004.html>

- Solà, P. (2023). *No estábamos preparados para la llegada de 'La Mesías'*. La Vanguardia. [No estábamos preparados para la llegada de 'La Mesías' \(lavanguardia.com\)](https://www.lavanguardia.com)
- Rodríguez de Austria Giménez de Aragón, A. M. (2015). *Análisis crítico del discurso en la narrativa audiovisual. Metodología y estudio de caso: la trilogía Batman de C. Nolan* [Tesi doctoral, Universidad de Sevilla]. Depósito de Investigación Universidad de Sevilla. <https://idus.us.es/handle/11441/26638>
- Tenaguillo Arriola, I. (2021). *Análisis narrativo de la representación trans en la serie espanyola Veneno: un paso hacia la normalización*, [Treball de Fi de Grau, Universidad de Zaragoza]. Zaguán. <https://zaguan.unizar.es/record/108175>
- Teoría Online. (s.d.). *Descubre la Teoría de la Representación: Clave para entender la comunicación visual*. Teoría Online. <https://teoriaonline.com/teoria-representacion/#:~:text=La%20Teor%C3%ADa%20de%20la%20Representaci%C3%B3n%2C%20tambi%C3%A9n%20conocida%20como,y%20comparten%20significados%20a%20trav%C3%A9s%20de%20la%20comunicaci%C3%B3n.>
- Triglia, A. (2017). *La teoría utilitarista de John Stuart Mill*. Portal Psicología y Mente. <https://psicologiaymente.com/psicologia/teoria-utilitarista-john-stuart-mill>
- Tuñón, J. (1998). *Crónica de un encuentro anunciado: del cine-Lumière a la nueva historia cultural*. Anuario Colombiano de Historia Social y de la Cultura, 25, 1-14. [Vista de Crónica de un encuentro anunciado: del cine-lumière a la nueva historia cultural \(unal.edu.co\)](https://www.unal.edu.co/vista-de-cr%C3%B3nica-de-un-encuentro-anunciado-del-cine-lumiere-a-la-nueva-historia-cultural)
- Van Dijk, T. (1999) *El análisis crítico del discurso*. Revista anthropos: Huellas del conocimiento, 23-36. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=1121>
- Van Dijk, T. (2009). *Discurso y poder. Contribuciones a los estudios críticos del discurso*. Editorial Gedisa.
- Valhondo Crego, J. (2019). *Identidades culturales a través de textos audiovisuales satíricos: el caso de "La vida de Brian"*. Cuadernos de Documentación Multimedia, 30, 89-105. [https://www.bing.com/search?pglt=43&q=Valhondo+Crego%2C+Jos%C3%A9+Luis+\(2019\).+Identidades+culturales+a+trav%C3%A9s+de+textos+audiovisuales+sat%C3%ADricos%3A+el+caso+de+%E2%80%9CLa+vida+de+Brian%E2%80%9D..Cuader](https://www.bing.com/search?pglt=43&q=Valhondo+Crego%2C+Jos%C3%A9+Luis+(2019).+Identidades+culturales+a+trav%C3%A9s+de+textos+audiovisuales+sat%C3%ADricos%3A+el+caso+de+%E2%80%9CLa+vida+de+Brian%E2%80%9D..Cuader)

[nos+de+Documentaci%C3%B3n+Multimedia%2C+30%2C+89-105.&cvid=658a26fc899e4c76a2ece98d4ba53585&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOdIBBzYyN2owajGoAgCwAgA&FORM=ANNTA1&PC=HCTS](https://www.researchgate.net/publication/333811111)

- Valhondo Crego, J. (2019). *Identidades culturales a través de textos audiovisuales satíricos: el caso de “La vida de Brian”*. Cuadernos de Documentación Multimedia, 30, 89-105. <http://dx.doi.org/10.5209/CDMU.62809>
- Velasco, A. (2006). *Sobre “la última tentación” de Nikos Kazantzakis*. Universidad de Guadalajara. 1-10. [analisis.pdf \(url.edu.gt\)](#)
- Vilaró, A. (2016). *Entre la representación y la figuración. El cine de la Nouvelle Vague: una revisión histórica*. Historia y comunicación social, 21(1), 221-239. [Vista de Entre la representación y la figuración. El cine de la Nouvelle Vague: una revisión histórica \(ucm.es\)](#)

7. Filmografia

- Almodóvar, P. (Director). (2004). *La mala educación*. [Pel·lícula]. El Deseo. S.A.
- Ambrossi, J., Araújo, F., Calvo, J., Corral, D., Herreras, S. (Productors executius). (2023-present). *La Mesías*. [Sèrie de plataforma en línia]. Suma Content.
- Ambrossi, J., Calvo, J., García, M., Martínez, S. (Productors executius). (2021-present). *Cardo*. [Sèrie de plataforma en línia]. Atresmedia; Buendía Estudios; Suma Latina.
- Ambrossi, J., Calvo, J., Martínez, S., Troncoso, D. (Productors executius). (2020-present). *Veneno*. [Sèrie de plataforma en línia]. Apache Films; Atresmedia Studios; Suma Latina.
- Ambrossi, J.; Calvo, J. (Directors). (2017). *La Llamada*. [Pel·lícula]. Apache Films.
- De Dios, J; Larraín, P. (Directors). (2015). *El club*. [Pel·lícula]. Fábula.
- De la Iglesia, E. (Director). (1978). *El Sacerdote*. [Pel·lícula]. Alborada P.C.; Guion P. C.
- DeMille, C. B. (Director). (1927). *The King of Kings*. [Pel·lícula]. DeMille Pictures Corporation; Paramount Pictures.
- DeMille, C. B. (Director). (1956). *The Ten Commandments*. [Pel·lícula]. Cecil B DeMille production.
- Donner, R. (Director). (1976). *The Omen*. [Pel·lícula]. 20th Century Fox.
- Friedkin, W. (Director). (1973). *The Exorcist*. [Pel·lícula]. Hoye Productions; Warner Bros. Pictures.
- Gibson, M. (Director). (2004). *The Passion of the Christ*. [Pel·lícula]. Icon Productions.
- Griffith, D. W. (Director). (1915). *The Birth of a Nation*. [Pel·lícula]. David W. Griffith Corp.

- Hatot, G., Lumière, L. (Directors). (1898). *La vie et la passion de Jésus-Christ*. [Curtmetratge]. Lumière.
- Jewinson, N. (Director). (1973). *Jesus Christ Superstar*. [Pel·lícula]. Universal Pictures.
- Jones, T. (Director). (1979). *Life of Brian*. [Pel·lícula]. HandMade Films.
- Krish, J., Syked, P. (Directors). (1979). *Jesus*. [Pel·lícula]. Inspirational Films.
- Larraín, E. (Director). (2013). *La pasión de Michelangelo*. [Pel·lícula]. Piraña Films.
- Lira, M. (Director). (2015). *El bosque de Karadima*. [Pel·lícula]. Chilefilms; Cine Sur; Ocio; Rei.
- López Lafuente, R. (Productor executiu). (2016-present). *Paquita Salas*. [Sèrie de plataforma en línia]. Apache Films; Suma Latina.
- Méliès, G. (Director). (1902). *Le Voyage dans la Lune*. [Pel·lícula]. Star Film Company.
- Passolini, P. P. (Director). (1964). *Il Vangelo secondo Matteo*. [Pel·lícula]. Arco Film; Cinématographique de France; Lux Compagnie.
- Polanski, R. (Director). (1968). *Rosemary's Baby*. [Pel·lícula]. William Castle Productions.
- Sáenz de Heredia, J. L. (Director). (1935). *La hija de Juan Simón*. [Pel·lícula]. Filmófono S.A.
- Scorsese, M. (Director). (1955). *The Last Temptation of Christ*. [Pel·lícula]. Cineplex Odeon Films.
- Smith, K. (Director). (1999). *Dogma*. [Pel·lícula]. View Askew Productions.
- Vajda, L. (Director). (1955). *Marcelino, pan y vino*. [Pel·lícula]. Chamartín.
- Wyler, W. (Director). (1959). *Ben-Hur*. [Pel·lícula]. Metro-Goldwyn-Mayer.

8. Annexos

Taula 1. Anàlisi del discurs del capítol 1: “Montserrat”

Discurs	Personatge	Època temporal	Creient	Tipus de personatge	To	Context	Tipus de discurs
<p>“Per què van vestides així? Si s’ha d’acabar el món que ens agafi amb alguna cosa senzilleta no?”</p> <p>“Si li cantes a la Verge Maria com vas tu potser no et fa cas.”</p>	Ares Teixidó i Charlie Pee	3	No	Eventual	Humiliació i còmic	Bar a Montserrat. A un programa televisiu la presentadora parla de les “Stella Maris”.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
<p>“Virgen del Verbo Divino echa nuestra bendición que vamos por el camino.”</p>	Montserrat	1	Sí	Principal	Neutre	En un autobús, resa per buscar esperança en la seva nova etapa.	El discurs expressa que la religió és positiva
<p>“Montserrat... Como la Virgen.”</p>	Lola (Llogatera)	1	Sí	Eventual	Afectuós	Nova casa de Montserrat. La llogatera fa una comparació afectuosa en	El discurs expressa que la religió és positiva

						presentar-se amb Montserrat.	
“Tenéis que rezar, tenéis que rezar mucho [...] cada noche para que yo pueda encontrar un padre bueno para vosotros [...] Vamos a cerrar los ojos.”	Montserrat	1	Sí	Principal	Amb emoció	Nova casa de Montserrat. Ensenya a resar a Enric i Irene.	El discurs expressa que la religió és positiva
“Ustedes están aquí rodando una película sobre la aparición de la Virgen y nosotros mirando el cielo.”	Dona argentina que va ser abduïda	3	No	Eventual	Neutre	Montserrat de nit. Parla amb l’Enric.	Neutre
“Yo no creo en nada” “Escuché esta frase millones de veces, sobre todo en gente que es creyente.”	Dona i Enric	3	No	Eventual i principal	Amb emoció	Montserrat de nit. Conversa entre la dona i l’Enric.	El discurs expressa que la religió és negativa
“Querido creyente [...] cada semana publicaremos un vídeo musical dedicado al amor a Cristo.”	Cecilia	3	Sí	Principal	Neutre	Presentació a un vídeo de Youtube de les “Stella Maris”.	Neutre
“Los Ángeles están de mi lado, están en mi	Irene	1	Sí	Principal	Neutre	Resa amb Montserrat.	El discurs expressa que la religió és

camino.”							positiva
“Soy Satanás, ¿te acuerdas?”	Rosa	3	Sí	Secundari	Tristes	Conversa amb l’Enric. Parla de com Montserrat i Pep la consideren el dimoni.	El discurs expressa que la religió és negativa

Font: Taula 1. Elaboració pròpia a partir de l’Anàlisi del Discurs del capítol 1 de “La Mesías”

Taula 2. Anàlisi del discurs del capítol 2: “Resurrección”

Discurs	Personatge	Època temporal	Creient	Tipus de personatge	To	Context	Tipus de discurs
“¿Has visto las Hermanas? [...]cantan canciones como medio religiosas...”	Ricardo	3	No	Secundari	Humiliació	Sopar. Comenten els vídeos de les “Stella Maris”.	El discurs expressa que la religió és negativa
“¿Sabes quién tuvo la culpa de todo esto? Dios. Tu madre tuvo muchos Hombres [...] pero el peor de todos Dios. Fue conocer a	Laia	3	Sí	Secundari	Tristes	Conversa amb l’Enric sobre el passat.	El discurs expressa que la religió és negativa

Dios y se le fue la cabeza a <i>prendre per cul.</i> ”							
“Ese gran vacío solo lo puede llenar alguien... ese alguien es Dios.”	Pep	1	Sí	Principal	Amb emoció	Conversa amb Montserrat. Considera que és una dona molt especial.	El discurs expressa que la religió és positiva
“Confíesame todos tus pecados y voy a darte una vida mejor.”	Pep	1	Sí	Principal	Empoderament	Tot i ell dir-ho des d’una perspectiva positiva, aquest missatge en el context donat fa entreveure la religió com una forma de manipulació cap a Montserrat.	El discurs expressa que la religió és positiva
“Jesús dijo[...] esta canción se titula <i>¿Jesucristo, dónde estás?</i> ”	Cecilia	3	Sí	Principal	Neutre	Vídeo de “Stella Maris”.	Neutre

Font: Taula 2. Elaboració pròpia a partir de l’Anàlisi del Discurs del capítol 2 de “La Mesías”

Taula 3. Anàlisi del discurs del capítol 3: “Cantando bajo la lluvia”

Discurs	Personatge	Època tempora I	Creient	Tipus de personatge	To	Context	Tipus de discurs
“Dios está de nuestro lado, no lo olvides Montserrat.”	Pep	1	Sí	Principal	Empoderament	A l’hospital, quan li diuen que Montserrat podria haver avortat.	El discurs expressa que la religió és positiva
“Hoy he tenido un sueño [...]venía el Diablo a por mí, me cogía del pelo [...]y chillaban.”	Una de les filles, no especificada	2	Sí	Secundària	Amb por	Narració de veu <i>en off</i>	El discurs expressa que la religió és negativa
“Dios quiso que la mujer sufriera en el parto para recordarle que es pecadora.”	Pep	2	Sí	Principal	Enfadat	Parla amb les seves filles sobre que Montserrat està malalta.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“¿Cómo se atreven si quiera a insinuar que	Montserrat	2	Sí	Principal	Enfadat	Al Pep se li acusa d’haver robat una	El discurs expressa estereotips sobre els

has robado algo? A ti, un buen cristiano.”						cinta de vídeo.	cristians i el cristianisme
“Es el Demonio.”	Irene	2	Sí	Principal	Tristesa	Referint-se a la varicel·la de les seves germanes.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“Hay una chica muy guapa, como una Virgen.”	Enric	2	Sí	Principal	Amb emoció	Parla a les seves germanes del que ha vist a fora d'on viuen.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“Quítalo[...] están ahí dentro por culpa del demonio.”	Aina	2	Sí	Secundària	Amb por	A casa, l'Enric els hi mostra una pel·lícula. L'Aina sent que és el dimoni perquè és quelcom nou per ella.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“Os va a enseñar a ser rectos, a ser buenos	Pep	2	Sí	Principal	Enfadat	A casa. Presenta a la seva germana,	El discurs expressa estereotips sobre els

cristianos.”						qui donarà classes als infants.	cristians i el cristianisme
“Sé que papá es un buen cristiano... Yo lo intento [...] No siento a Dios, solo siento culpa, siento muchísimo dolor.”	Montserrat	2	Sí	Principal	Tristesa	A casa de nit, parlant amb l’Enric.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“El sol, el cielo y las estrellas han sido hechos por Dios.”	Enric	2	Sí	Principal	Neutre	Aprenen aquesta lliçó a classe amb la seva tieta.	Neutre
“A Dios no podemos verlo con los ojos de la cara porque es espíritu, pero sabemos que existe por sus huellas [...] Pecado es	Rosa	2	Sí	Secundari	Neutre	Lliçó que està ensenyant.	Neutre

desobedecer [...] Podemos acabar en el infierno.”							
“Estamos pecando, nos vamos a ir con el demonio.”	Aina	2	Sí	Secundari	Tristeses	Plorant destrossa la cinta del film.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“Tu padre me ha cuidado mucho, hemos rezado mucho. ¿Hablas con Dios Resurrecció n? [...] La que habla con Dios soy yo. [...] Pr nto entenderás.”	Montserrat	2	Sí	Principal	Amb emoció	A casa, parlant amb la Irene.	El discurs expressa que la religió és positiva
“Es el Demonio, me lo ha dicho Dios. Dios me ha hecho	Montserrat	2	Sí	Principal	Enfadat	A casa, sobre el seu fill Enric davant de les altres germanes	El discurs expressa que la religió és negativa

recordar.”						en assabentar-se que va mostrar una cinta de vídeo. La religió la fa odiar al seu fill.	
“Tú no eres Santa.”	Enric	2	Sí	Principal	Humiliació	Sobre la seva mare. Causa una baralla física.	El discurs expressa que la religió és negativa

Font: Taula 3. Elaboració pròpia a partir de l'Anàlisi del Discurs del capítol 3 de “La Mesías”

Taula 4. Anàlisi del discurs del capítol 4: “Instrucciones divinas para salvar el mundo”

Discurs	Personatge	Època temporal	Creient	Tipus de personatge	To	Context	Tipus de discurs
“Fuera está el demonio.”	Irene	2	Sí	Principal	Amb por	Al llit, parlant amb l'Enric.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“A mamá no le habla Dios, mamá está loca.”	Enric	2	Sí	Principal	Enfadat	Al llit, parlant amb la Irene.	El discurs expressa que la religió és negativa

“¿Quiere descubrir el amor que Dios le procesa? Montserrat Baró es una santa.”	Pep	2	Sí	Principal	Neutre	Al carrer, parlant amb desconeguts.	Neutre
“Haceos socios de Dios, ser socio de Dios es ver milagros de continuo.”	Montserrat	2	Sí	Principal	Neutre	Donant consells sobre Déu a casa seva a desconeguts.	El discurs expressa que la religió és positiva
“¿Está familiarizada con el Palmar de Troya? Es una religión muy destructiva.”	Darío Planas	2	Sí	Eventual	Humiliació	Un dels desconeguts a casa es refereix a Montserrat.	El discurs expressa que la religió és negativa
“Porque lo quiere Dios.”	Irene	2	Sí	Principal	Tristesia	Conversa a casa amb una de les germanes. Ho justifica tot amb que ho vol Déu.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“Jesucristo murió solo. A Jesucristo se le puso en	Montserrat	2	Sí	Principal	Empoderament	Conversa amb un cura.	Neutre

duda [...] Dios me ha elegido como su instrumento.”							
“Me perdí a mi mismo, no escuchaba la voz de Dios [...] Ahora he encontrado a Dios.”	Pep	2	Sí	Principal	Tristesa	Parlant amb una amiga del passat a un festival de música religiosa.	El discurs expressa que la religió és positiva
“¿Cómo que no sois profesionales? Os ha elegido Dios.”	Montserrat	2	Sí	Principal	Enfadat	El festival no permet que els fills actuïn. Conversa telefònica.	Neutre
“Isaías y Resurrección no pueden ser los elegidos pues fueron concebidos en pecado.”	Aina	2	Sí	Secundari	Neutre	Llegint un text.	El discurs expressa que la religió és negativa
“Se ve que son religiosos eh...”	Home de serveis socials	2	No	Eventual	Amb por	Arriben els de serveis socials a la casa.	El discurs expressa que la religió és negativa

Font: Taula 4. Elaboració pròpia a partir de l'Anàlisi del Discurs del capítol 4 de “La Mesias”

Taula 5. Anàlisi del discurs del capítol 5: “Una mujer vestida de sol”

Discurs	Personatge	Època temporal	Creient	Tipus de personatge	To	Context	Tipus de discurs
“Y Dios, ¿qué le está diciendo?”	Psicòloga	2	Sense especificar	Eventual	Afectuós	Analitza un dibuix d’una de les filles. Li pregunta per la seva mare.	Neutre
“No te veo yo muy católica eh...”	Companya de feina d’Irene	3	Sense especificar	Eventual	Humor	Irene entra a la feina i la companya li fa el comentari.	Neutre
“Esto es culpa de Satanás.”	Montserrat	2	Sí	Principal	Enfadat	Parla a casa amb Enric.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“Dios no nos ha abandonado, es una prueba de fe.”	Montserrat	2	Sí	Principal	Enfadat	Parla a casa amb Pep.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“Yo solo les he puesto a Dios en sus corazones.”	Montserrat	2	Sí	Principal	Enfadat	Parla amb uns agents de protecció dels infants.	El discurs expressa que la religió és positiva
“Hoy he	Montserrat	2	Sí	Principal	Enfadat	Sopant,	El discurs

hablado con Dios y me ha dicho que uno de vosotros nos ha traicionado [...] ¿Me lo pagáis así? [...] ¿El exterior os va a querer como os quiere Dios?”						esbronca a tots els fills per desobeir-la.	expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme
“Habéis incumplido la palabra de Dios y eso ha traído el Apocalipsis.”	Montserrat	2	Sí	Principal	Enfadat	De nit, esbronca a tots els fills.	El discurs expressa estereotips sobre els cristians i el cristianisme

Font: Taula 5. Elaboració pròpia a partir de l'Anàlisi del Discurs del capítol 5 de “La Mesías”

Taula 6. Anàlisi del discurs del capítol 6: “La cara de mi madre”

Discurs	Personatge	Època temporal	Creient	Tipus de personatge	To	Context	Tipus de discurs
“El Diablo es el padre	Bet	3	Sí	Secundari	Amb por	Escridassa a l'Enric quan torna a casa.	El discurs expressa estereotips sobre

de la mentira.”							els cristians i el cristianisme
“Dios... a través de mí. [...] El otro día Dios escribió un poema muy potente a través de ella. (Aina). [...] Son sonidos puros, palabras de Dios.”	Montserrat	3	Sí	Principal	Empoderament	Argumenta a l’Enric que ara Déu parla amb la seva germana Aina.	Neutre
“Pero Dios me ha dicho que me puedo curar.”	Montserrat	3	Sí	Principal	Tristesa	Parla amb esperança que es podrà curar d’un càncer gràcies a Déu. Conversa amb Irene després d’una discussió.	El discurs expressa que la religió és positiva

Font: Taula 6. Elaboració pròpia a partir de l’Anàlisi del Discurs del capítol 6 de “La Mesías”

Taula 7. Anàlisi del discurs del capítol 7: “Wonderland”

Discurs	Personatge	Època temporal	Creient	Tipus de personatge	To	Context	Tipus de discurs
“Quiere saber si puede ir a misa [...] para ella es un anclaje, en estos momentos le vendría bien.”	Psicòleg	3	Sense especificar	Eventual	Neutre	Cecilia comença a anar al psicòleg i li diu a la Irene que necessitaria anar a missa.	El discurs expressa que la religió és positiva
“¿Por qué quieres ir a misa?”	Irene	3	No	Principal	Neutre	Conversa de nit entre Irene i Cecilia.	Neutre

Font: Taula 7. Elaboració pròpia a partir de l’Anàlisi del Discurs del capítol 7 de “La Mesías”